

A-923

JERZY WAWRZYK

opracowanie

T U R Y S T Y K A
W STRUKTURZE GOSPODARKI I SPOŻYCIA

Warszawa, marzec 1989

BIBLIOTEKA IT
Archiwum Fundacji
Naukowo-Badawczych

A-923

1. Turystyka w PRL pojawiła się i utrwałała w strukturze potrzeb społecznych dużo wcześniej niż w strukturze gospodarki^{1/}. W 1965 r. stwierdzono, że znaczny wzrost liczby turystów uwidocznił zasadnicze braki w zagospodarowaniu turystycznym kraju. Większość instytucji obsługujących ruch turystyczny jest deficytowa a uporządkowaniu turystyki nie sprzyja marginesowe jej usytuowanie w całokształcie spraw państwowych i brak centralnego ośrodka koordynacji^{2/}. W 1972 r. udowodniano, że dokonujące się w turystyce procesy integracyjne prowadzą do wyraźniejszego, organizacyjnego wyodrębnienia się w gospodarce narodowej turystyki jako gałęzi turystyki^{3/}. Jednak dopiero od 1.I.1976 r. wyodrębniono w klasyfikacji gospodarki narodowej turystykę jako gałąź gospodarki narodowej, w dziale kultura fizyczna, turystyka i wypoczynek należącym do sfery poza produkcją materialną^{4/}. Można więc uznać, że od tej daty podniesiono znaczenie turystyki w całokształcie państwowych spraw gospodarczych.

-
- 1/ Posługując się podziałem gospodarki narodowej na działy, gałęzie i branże możemy określić działowo-gałęziową strukturę społecznego procesu gospodarczego. Powinna ona odpowiadać strukturze potrzeb społecznych. Jak wiadomo potrzeby te zmieniają się w miarę postępu w procesie rozwoju ekonomicznego. Struktura gospodarki musi być w związku z tym stale rozwijana i ulepszana. Zmiany strukturalne ze swej strony oddziałują na proces wzrostu gospodarczego. Kształtowanie struktury działowo-gałęziowej gospodarki rysuje się na tym tle wyraźnie jako jeden z szczególnie ważnych problemów w polityce społeczno-ekonomicznej i w planowaniu. B. Winarski. System planowania gospodarki narodowej. PWE W-wa 1985 s. 31.
 - 2/ Z przemówienia W. Reczka, za "Dochodotwórczość turystyki i jej konsekwencje". Rada Turystyki W-wa, czerwiec 1965 s. 54 /materiał powielany/.
 - 3/ R. Łazarek. Ekonomia i organizacja turystyki. PWE W-wa 1972 s. 76.
 - 4/ GUS. Klasyfikacja gospodarki narodowej. W-wa 1975 s. 51. Do tego czasu turystyka była ujmowana łącznie z gospodarką mieszkaniową i komunalną oraz z ochroną zdrowia i opieką społeczną - np. GUS. Klasyfikacja gospodarki narodowej 1970, s. 51, 58

2. W 1976 r. według rejestru jednostek gospodarki narodowej gałąź turystyka i wypoczynek grupowała 705 jednostek. Stanowiły one 1,28% ogółu zarejestrowanych w kraju jednostek gospodarki uspołecznionej. W kilkanaście lat później nasycenie gospodarki uspołecznionej jednostkami tej gałęzi relatywnie nieco spadło /1,06% w 1986 r. oraz 1,05% w 1988 r./.

3. Ogólny pogląd na tworzenie w gałęzi turystyka i wypoczynek warunków do rozszerzania wachlarza propozycji do obsługi turystów daje rozwój branżowych specjalności /hotelarstwa, biur podróży, wczasów itp. - tab. 1/. Dominowały jednostki z branży 884. Od 1.I.81 wyodrębniono dwie nowe branże: 883, 889, ale ich znaczenie jest do tej pory niewielkie, gdyż funkcjonuje w nich tylko około 4% ogólnej liczby jednostek w gałęzi.

4. Od początku utworzenia gałąź turystyka i wypoczynek była ukierunkowana na pełny rozrachunek gospodarczy / tab. 2 /. Według jego zasad działało w 1976 r. ponad 80% jednostek turystycznych. Następnie waga jednostek stosujących rozrachunek nieco zmalała /w 1986 r. około 71,5%, w 1988 r. około 72% ogólnej liczby jednostek w gałęzi/. Ponieważ w całej gospodarce uspołecznionej nastąpił podobny proces /w 1976 r. było około 53%, w 1986 r. około 42%, a w 1988 r. około 43% jednostek na rozrachunku/ wyjaśnienia należy szukać chyba w tym, że budżet przejmował finansowanie:

- jednostek nie mogących utrzymać swego funkcjonowania w rygorach zasad samorządności, samodzielności i samofinansowania,
- pewnych działalności, z których wycofywały się bądź ich nie podejmowały jednostki samorządne, samodzielne i samofinansujące

1/
ce

Np. w turystyce pewne obiekty wyodrębnionej działalności gospodarczej organizacji społecznych są po 1982 r. prowadzone jako nie wyodrębniona działalność gospodarcza przez jednostki statutowe. Trudno także oczekiwać, żeby np. oznakowania szlaków turystycznych dokonywać zgodnie z zasadami samofinansowania.

5. Dynamicznie wzrosła liczba jednostek organizacji społecznych, które swoją sieć statutową szybko instalowały w województwach z "nowymi" nazwami, utworzonymi 1.VI.1975 r. Najaktywniejsze od 1976 r. były PTTK i PTSM powołując jednostki w branży 885 /były to oddziały lub zarządy wojewódzkie/. Wzrosła też w tym okresie w branży 882 rola jednostek o formie finansowania stosowanej w działalności statutowej organizacji społecznych /były to przeważnie terenowe automobilkluby/. Dynamiczny był również przyrost jednostek w branży 881, w szczególności szkolnych schronisk młodzieżowych i wycieczkowych finansowanych w sferze budżetowej.

6. Budżet centralny miał od początku funkcjonowania gałęzi turystyka i wypoczynek dużo lepsze podstawy organizacyjne do przejmowania korzyści gospodarczych z turystyki niż budżety terenowe. W gałęzi zdominowanej przez jednostki centralne zaznaczyła się jednak tendencja do wzrostu znaczenia jednostek terenowych /w 1976 r. 27,8%, w 1986 r. 35,7%/. Wśród jednostek na rozrachunku udział jednostek terenowych wzrósł wyraźnie od 1976 r. /z 18,2% do 28,2% w 1988 r./ ale najwyższy był w 1986 r. /tab. 3/.

7. Rozkład przestrzenny jednostek w gałęzi turystyka i wypoczynek był bardzo nierównomierny. W 1976 r. w 12 województwach w ogóle nie było jednostek terenowych działających według zasad rozrachunku. W 1988 r. pozostały tylko 2 województwa bez terenowych jednostek na rozrachunku /tab. 4/. Zmniejszyła się rozpiętość między województwami o największej i najmniejszej liczbie jednostek, ale układ wojewódzki cechował się w latach 1976-1988 dużą stabilnością pod tym względem. Z tego powodu istotna część terytoriów, szczególnie

z nazwami województw utworzonymi w 1975 r. miała utrudnienia w gospodarce turystycznej, gdyż posiadała bardzo znacznie odbiegające od średniego poziomu w kraju zaplecze organizacyjne zarówno w postaci jednostek centralnych, jak też - a może przede wszystkim jednostek na rozrachunku powiązanych z budżetami terenowymi.

8. W uspołecznionej sieci jednostek w gałęzi turystyka i wypoczynek dokonywały się więc, sądząc po dotychczasowych ustaleniach, przemiany raczej w pożądanym kierunku chociaż niestety często w niezbyt szybkim tempie. Odnosi się to i do procesu uzupełniania sieci uspołecznionej - w pewnym, chociaż ciągle niewielkim zakresie - przez sieć prywatnych jednostek turystycznych.^{1/} Pierwsze prywatne biuro podróży powstało w 1981 r. i ich liczba wzrosła do około 50. Usługi hotelarskie świadczone były m.in. w 18 prywatnych hotelach, 4 motelach, 121 pensjonatach, 18 domach wycieczkowych. Należy więc oczekiwać, że nowe regulacje prawne w gospodarce z końca 1988 i początku 1989 przyspieszą proces przyciągania prywatnych przedsiębiorców /i ich kapitałów/ do gałęzi turystyka i wypoczynek.

1/ Dopiero obecnie GUS zmierza do równości sektorów przejawiającej się w tym, że obowiązującym kryterium przy zdobywaniu informacji powinna być wielkość przedsiębiorstwa a nie fakt, że jest ono uspołecznione lub nie. Rejestrowane /pod właściwym numerem statystycznym/ mają być nie tylko jednostki uspołecznione, ale także - nie uspołecznione, na swoje żądanie.

Tab. 1. Liczba jednostek zarejestrowanych w gałęzi turystyka i wypoczynek

Symbol w branży w ga- łęzi turystyka i wypoczynek	R o k		
	1976	1986	1988
R A Z E M	705	921	941
881-	37	119	123
882	217	260	309
883	-	40	34
884	431	388	364
885	20	113	110
889	-	1	1

Źródło: wydruk z rejestru jednostek gospodarki narodowej udostępniony przez Centrum Informacji Statystycznej GUS.

Uwaga: rejestrowano - w branży o symbolu;

- 881 - hotele /jednostki hotelarskiej działalności, hotele, motele, schroniska, domy wycieczkowe, kempingi itp. W 1976 r. bez moteli, schronisk, domów wycieczkowych, kempingów rejestrowanych wówczas w branży 882/,
- 882 - organizowanie i obsługa ruchu turystycznego /przez przedsiębiorstwa turystyczne, biura podróży, biura zakwaterowania, ośrodki informacji turystycznej itp. W 1976 r. również motele, schroniska, domy wycieczkowe, kempingi - rejestrowane od 1980 r. w branży 881/,
- 883 - jednostki działalności socjalnej /specjalistyczne jednostki usług socjalnych będące przedsiębiorstwami/
- 884 - ośrodki czasowo-wypoczynkowe /wyodrębnione jednostki działalności czasowo-wypoczynkowej, m.in. domy pracy twórczej/,
- 885 - organizacje społeczne, turystyczne /bez działalności gospodarczej, organizowanie i krzewienie turystyki - towarzystwa, koła, kluby, zrzeszenia i inne organizacje tur.
- 889 - jednostki utrzymywane z narzutów na koszty i z zysku przedsiębiorstw turystyki i wypoczynku /biura zrzeszeń, wojewódzkie zarządy, zarządy związków spółdzielczych i inne jednostki równorzędne/ 1/.

1/ GUS. Klasyfikacja gospodarki narodowej. W-wa 1985 s. 53.
GUS. Klasyfikacja gospodarki narodowej. W-wa 1975 s. 51.

Tab. 2. Liczba jednostek zarejestrowanych w gałęzi turystyka i wypoczynek według form finansowania.

Forma finansowania	R o k		
	1976	1986	1988
R A Z E M	705	921	941
Jednostki w sferze rozrachunku	566	659	678
Jednostki budżetowe	36	9	9
Zakłady budżetowe	71	70	73
Gospodarstwa pomocnicze jednostek budżetowych	4	2	1
Jednostki w sferze budżetowej /lub inne/nie bilansujące samodzielnie /nie bilansujące samodzielnie oddziały organizacji społecznych/	1	40	40
Jednostki samodzielnie bilansujące o innej formie finansowania /np. jednostki działalności statutowej organizacji społecznych/	27	141	140

Zródło: jak w tab. 1

Tab. 3. Jednostki w sferze rozrachunku w gałęzi turystyka i wypoczynek według form sterowania /w 1976 r. - planowania/.

Forma sterowania	R o k		
	1976	1986	1988
R A Z E M	566	659	678
Jednostki centralne	463	468	487
Jednostki terenowe	103	191	191
R A Z E M	100,0	100,0	100,0
Jednostki centralne	81,8	71,0	71,8
Jednostki terenowe	18,2	29,0	28,2

Zródło: jak w tab. 1

Tab. 4. Województwa według liczby jednostek terenowych na rozrachunku w gałęzi turystyka i wypoczynak.

1976		1986		1988	
Województwo	Wskaźnik struktury w %	Województwo	Wskaźnik struktury w %	Województwo	Wskaźnik struktury w %
RAZEM	100,00	RAZEM	100,00	RAZEM	100,00
Zielonogórskie	9,19	Warszawskie	8,89	Warszawskie	11,52
Nowosądeckie	7,14	Olsztyńskie	5,56	Nowosądeckie	5,76
Koszalińskie	7,14	Kieleckie	5,00	Gdańskie	5,24
Bielskie	6,13	Bielskie	4,44	Olsztyńskie	4,72
Gdańskie	6,13	Gdańskie	4,44	Bielskie	4,19
Krakowskie	6,13	Katowickie	4,44	Katowickie	4,19
Gorzowskie	5,10	Nowosądeckie	4,44	Kieleckie	3,66
Pilskie	4,08	Lubelskie	3,89	Krakowskie	3,66
Suwalskie	4,08	Poznańskie	3,89	Lubelskie	3,66
Wrocławskie	4,08	Białostockie	3,33	Poznańskie	3,66
Elbląskie	3,06	Koszalińskie	3,33	Szczecińskie	3,66
Lubelskie	3,06	Krakowskie	3,33	Białostockie	3,14
Warszawskie	2,04	Szczecińskie	3,33	Koszalińskie	3,14
Jeleniogórskie	2,04	Opolskie	2,77	Wrocławskie	3,14
Krośnińskie	2,04	Wrocławskie	2,77	Łódzkie	2,62
Łódzkie	2,04	Zielonogórskie	2,77	Opolskie	2,62
Opolskie	2,04	Bydgoskie	2,22	Zielonogórskie	2,62
Poznańskie	2,04	Łódzkie	2,22	Bydgoskie	2,10
Szczecińskie	2,04	Rzeszowskie	2,22	Rzeszowskie	2,10
Wałbrzyskie	2,04	Suwalskie	2,22	Suwalskie	2,10
Zamojskie	2,04	Wałbrzyskie	2,22	Jeleniogórskie	1,57
Białostockie	1,02	Leszczyńskie	1,67	Łomżyńskie	1,57
Bydgoskie	1,02	Łomżyńskie	1,67	Częstochowskie	1,05
Częstochowskie	1,02	Częstochowskie	1,11	Elbląskie	1,05
Katowickie	1,02	Elbląskie	1,11	Kaliskie	1,05
Kieleckie	1,02	Jeleniogórskie	1,11	Leszczyńskie	1,05
Konińskie	1,02	Kaliskie	1,11	Ostrołęckie	1,05
Legnickie	1,02	Ostrołęckie	1,11	Pilskie	1,05
Olsztyńskie	1,02	Pilskie	1,11	Radomskie	1,05
Ostrołęckie	1,02	Radomskie	1,11	Skierniewickie	1,05
Piotrkowskie	1,02	Słupskie	1,11	Tarnobrzęskie	1,05
Radomskie	1,02	Tarnobrzęskie	1,11	Toruńskie	1,05
Rzeszowskie	1,02	Toruńskie	1,11	Wałbrzyskie	1,05
Słupskie	1,02	Chełmskie	0,56	Wrocławskie	1,05
Tarnowskie	1,02	Ciechanowskie	0,56	Chełmskie	0,52
Toruńskie	1,02	Gorzowskie	0,56	Ciechanowskie	0,52
Wrocławskie	1,02	Konińskie	0,56	Gorzowskie	0,52
Białkopodlaskie	-	Krośnińskie	0,56	Konińskie	0,52
Chełmskie	-	Legnickie	0,56	Krośnińskie	0,52
Ciechanowskie	-	Piotrkowskie	0,56	Legnickie	0,52
Kaliskie	-	Płockie	0,56	Piotrkowskie	0,52
Leszczyńskie	-	Przemyskie	0,56	Płockie	0,52
Łomżyńskie	-	Siedleckie	0,56	Przemyskie	0,52
Płockie	-	Skierniewickie	0,56	Siedleckie	0,52
Przemyskie	-	Tarnowskie	0,56	Słupskie	0,52
Siedleckie	-	Wrocławskie	0,56	Zamojskie	0,52
Sieradzkie	-	Zamojskie	0,56	Tarnowskie	0,52
Skierniewickie	-	Białkopodlaskie	-	Sieradzkie	-
Tarnobrzęskie	-	Sieradzkie	-	Białkopodlaskie	-

Źródło: jak w tab. 1.

ŚRODKI TRWAŁE W GAŁĘZI TURYSTYKA I WYPOCZYNEK

1. Jednostki w dziale kultura fizyczna, turystyka i wypoczynek dysponowały w 1976 r. środkami trwałymi o prawie najmniejszej, w porównaniu z innymi działami, wartości brutto /0,60% ogólnej wartości brutto środków trwałych w gospodarce - tab. 5/. Dział przemysł w tym czasie posiadał środki trwałe o wartości około 53 razy większej. Mniejsze niż w kulturze fizycznej, turystyce i wypoczynku zasoby środków trwałych miała wówczas tylko kultura i sztuka, a na zbliżonym poziomie - leśnictwo oraz nauka i rozwój techniki. Z upływem lat nie zaszkły pod tym względem zmiany na lepsze. W 1987 r. dział przemysł posiadał środki trwałe o wartości brutto ponad 56 razy większej od działu kultura fizyczna, turystyka i wypoczynek, którego znaczenie w gospodarce narodowej jeśli chodzi o wyposażenie w środki trwałe staje się w związku z tym symboliczne. Można więc stwierdzić, że w rozpatrywanym okresie dział kultura fizyczna, turystyka i wypoczynek był z malejącą intensywnością dozbrajany w środki trwałe i mało pocieszające może tu być spostrzeżenie, że z działów o zbliżonym poziomie wartości brutto środków trwałych w jeszcze gorszej sytuacji znalazła się nauka i rozwój techniki.

2. W 1976 r. środki trwałe w dziale kultura fizyczna, turystyka i wypoczynek funkcjonowały tylko w gospodarce uspołecznionej /tab. 5/. W 1987 r. w dział kultura fizyczna, turystyka i wypoczynek zaangażowała środki trwałe również gospodarka nie uspołeczniona. W latach 1986 i 1987 w całej gospodarce wzrosło w porównaniu z 1976 r. znaczenie środków trwałych nie uspołecznionych, a w kulturze fizycznej,

turystyce i wypoczynku nawet wyraźniej od proporcji ogólnokrajowej. Ale do osiągnięcia tej proporcji pozostała jeszcze bardzo daleka droga / około 94,7 : 5,3 w kulturze fizycznej, turystyce i wypoczynku wobec około 77,3 : 22,7 ogólnie w gospodarce/.

3. W uspołecznionych jednostkach działających według zasad rozrachunku gospodarczego waga środków trwałych użytkowanych przez jednostki z gałęzi turystyka i wypoczynek była niewielka /około 0,5% w 1987 r. - tab. 6/ i w latach 1986 - 1987 nie wykazywała tendencji do wzrostu. Następowwały jednak przesunięcia wewnątrz gałęzi turystyka i wypoczynek jeśli chodzi o strukturę według branż. W 1976 r. branże 881 i 882 koncentrowały 97,6% gałęziowej wartości brutto środków trwałych. Proporcje w 1987 r. różnią się od proporcji w 1976 r. Nasycenie branż środkami trwałymi staje się bardziej równomierne. Dozbrajanie jednostek na rozrachunku w gałęzi turystyka i wypoczynek w majątek trwały odbywa się więc raczej bez branżowych priorytetów.

4. W jednostkach na rozrachunku z gałęzi turystyka i wypoczynek wystąpiła mniejsza niż ogólnie koncentracja środków trwałych w jednostkach centralnych /tab. 7/. W 1986 r. podział środków trwałych między jednostkami centralnymi a terenowymi był w gałęzi turystyka i wypoczynek w porównaniu z przeciętną proporcją w całej gospodarce prawie o 5% korzystniejszy dla jednostek terenowych. Ich środki trwałe znaczyły nieco więcej w gospodarce terenowej /0,58%/ niż środki trwałe turystycznych jednostek centralnych w gospodarce różliczającej się z budżetem centralnym /0,48%/. Z porównania lat 1976 i 1986 wynika jednak, że w zakresie wyposa-

żenia w środki trwałe gospodarka terenowa na rozrachunku w gałęzi turystyka i wypoczynek nie poczyniła tak dynamicznych postępów jakie się dokonały w ogólnej zbiorowości uspołecznionych jednostek w sferze rozrachunku /w których udział wartości brutto środków trwałych w gospodarce terenowej wzrósł o około 20% przy około 6% wzroście w turystyce/.

5. Podstawową grupę środków trwałych w gałęzi turystyka i wypoczynek stanowiły budynki i budowle i ich udział w wartości turystycznego majątku trwałego był zawsze dużo znaczniejszy niż wynosiły porównywalne proporcje dla ogółu uspołecznionych jednostek w sferze rozrachunku /tab. 8/. Natomiast przesunięcia w strukturze według grup rodzajowych środków trwałych były w gałęzi turystyka i wypoczynek zgodne z trendami występującymi wśród ogółu jednostek na rozrachunku w gospodarce. Wartość maszyn i urządzeń technicznych /bez narzędzi / była relatywnie większa w 1976 r. od wartości maszyn, urządzeń technicznych i narzędzi w 1986 r. W wartości brutto ogółem środków trwałych w omawianej gałęzi spadł też w tym czasie udział środków transportu. W 1987 r. procesy te uległy zahamowaniu i maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia oraz środki transportu poprawiły swoje udziały wartościowe w relacji z budynkami i budowlami. Proporcji z 1976 r. jednak nie osiągnięto.^{1/} Trzeba więc mieć tylko nadzieję, że od 1987 r. rozpoczęto zmniejszać nasilenie starań o wyposażenie jednostek gospodarczych w nowe mury

1/ Badanie proporcji między dwoma podstawowymi grupami środków trwałych tj. budynkami i budowlami z jednej strony a maszynami i urządzeniami technicznymi z drugiej jest niezmiernie istotne. Nieproporcjonalny udział wartości budynków w ogólnym majątku środków trwałych wiąże niepotrzebnie środki inwestycyjne i powoduje duży wzrost kosztów eksploatacji. Jeżeli w badaniu struktury środków trwałych zaobserwujemy w dłuższym czasie, że wzrasta udział maszyn w ogólnej wartości środków trwałych, to zjawisko takie należy uznać za pozytywne, bowiem o ilości i jakości maszyn zależy wielkość i jakość produkcji. S. Róg. Statystyka i analiza środków trwałych oraz zdolności produkcyjnych. PTE - Oddział w Łodzi 1968/70 s. 23.

i bardziej dostrzegać konieczność uzbrojenia technicznego człowieka i stanowiska pracy^{1/}.

6. Sektor nie uspołeczniony wspierał środkami trwałymi gałąź turystyka i wypoczynek w grupie budynków i budowli a także maszyn, urządzeń technicznych i narzędzi /około 5,5% wartości brutto budynków i budowli oraz 0,5% wartości brutto maszyn, urządzeń technicznych i narzędzi było w turystyce w zarządzie prywatnym/. Natomiast inicjatywa prywatna zupełnie nie angażowała środków transportu w działalność turystyczną. Monopol uspołeczniony w turystyce kruszał więc bardzo opornie, a na przykładzie środków transportu można przypuszczać, że równouprawnienie sektora prywatnego było /przynajmniej w gałęzi turystyka i wypoczynek/ bardziej deklaratywne niż operatywne. Można tu także dodać, że w dziedzinach gospodarki poza turystyką, w sektorze nie uspołecznionym budynki i budowle traciły na znaczeniu w strukturach według wartości brutto środków trwałych, a środki transportu zyskiwały - i to chyba było dążenie do osiągania lepszych efektów z gospodarczej działalności w korzystniejszych strukturach jeśli chodzi o wyposażenie w środki trwałe.

7. W 1976 r. w gałęzi turystyka i wypoczynek następował przyrost wartości brutto środków trwałych i to w tempie dużo szybszym od przeciętnego tempa dla ogółu w kraju uspołecznionych jednostek na rozrachunku /tab. 9/. Natomiast stopień zużycia środków trwałych był w omawianej gałęzi niższy, a współczynnik odnowienia wyraźnie wyższy od wskaźników w całej gospodarce. Wynika z tego, że w 1976 r. w gałęzi turystyka i wypoczynek zmiany jakościowe w stanie środków trwałych były dużo korzystniejsze od ich przeciętnego przebiegu w gospodarce uspołecznionej. Ogólne wskaźniki ukrywały duże zróżnicowanie w zmianach jakościowych w zależności od grupy rodzajowej

^{1/} Nie na każdym rynku będą opłacały się takie np. działania "myjnia naczyń kosztuje ponad 20 tys. \$ i zgodnie z instrukcją powinna pracować 5 lat, a w "Forum" dzięki naszym staraniom funkcjonuje już 12". Przemysł za miliony. Życie Warszawy z dnia 13.06.88 s. 1.

środków trwałych, formy własności, formy planowania i branży.

Najbardziej zużyte w gałęzi turystyka i wypoczynek w 1976 r. były środki transportu, najmniej budynki i budowle - a-le w intensywności odnawiania kolejność była odwrotna /budynki i budowle 40,3%, środki transportowe 29,8%/. W najlepszej sytuacji były budynki i budowle w jednostkach planu centralnego w branży 881, w najgorszej branża 884, w której budynki i budowle oraz maszyny i urządzenia techniczne zmniejszyły w ciągu roku swoją wartość w niektórych przekrojach /np. w jednostkach państwowych o 4,8 % budynki i budowle i o 13,3 % maszyny i urządzenia techniczne/. Nierównomierność w rozwoju była więc olbrzymia: od branży hołubionej do zaniedbywanej.

8. W 1986 r. i 1987 r. wskaźniki dla środków trwałych turystycznych jednostek na rozrachunku w porównaniu z 1976 r. drastycznie się pogorszyły. Jedynie pod względem zużycia środków trwałych jednostki z gałęzi turystyka i wypoczynek były w korzystniejszej sytuacji niż ogół jednostek uspołecznionych na rozrachunku, chociaż posiadały w nieco gorszym stanie środki transportu. Powodowało to stosunkowo intensywną likwidację środków transportu w jednostkach turystycznych, ale i intensywniejsze niż ogólnie w gospodarce uspołecznionej procesy ich odnawiania. Natężenie innych działań było skromne, a nawet w 1986 r. niewystarczające, szczególnie w grupie maszyn, urządzeń technicznych i narzędzi. W 1987 r. nastąpiła pewna poprawa. Jednak gałąź turystyka i wypoczynek nie umocniła w ciągu minionych kilkunastu lat materialnych podstaw swego istnienia, mającego tak dobre rokowania w 1976 r.

9. Rozlokowanie w województwach środków trwałych należących do uspołecznionych jednostek na rozrachunku z gałęzi turystyka i wypoczynek /tab. tab.10,11,12/ cechowała:

a/ koncentracja wartości brutto tych środków na terenach niewielu województw. W 1976 r. 7 województw /warszawskie, krakowskie, katowickie, poznańskie, gdańskie, wrocławskie, nowosądeckie/ posiadało około 68,3% gałęziowej wartości brutto środków trwałych. W 1986 r. odsetek taki dla wymienionych województw łącznie ze szczecińskim, olsztyńskim i jeleniogórskim wynosił około 66%, a w 1987 r. około 68%. Na przeciwnym biegunie 11 województw nie posiadało w 1976 r. w ogóle omawianych środków trwałych, a w 1986 i w 1987 r. dopiero około 2% ich gałęziowej wartości brutto. Koncentracja powoli więc słabła, traciło bardzo eksponowaną pozycję województwo warszawskie, a dorabiały się wprawdzie w niewielkim jeszcze zakresie omawianego majątku trwałego tereny, które go w 1976 r. nie miały.

b/ zależność dająca się z niewielkimi wyjątkami ująć w stwierdzeniu, że jeśli województwo miało duże znaczenie /pod względem wartości brutto środków trwałych/ w gałęzi turystyka i wypoczynek to i środki trwałe tej gałęzi w tym województwie miały większe niż średnio w gospodarce krajowej znaczenie w ogólnowojejewódzkim potencjale środków trwałych. W związku z tym kolejność województw w 2 częściach tabel 10, 11, 12 jest bardzo zbliżona, nad średnią krajową są te same województwa, które koncentrują znaczne odsetki gałęziowej wartości brutto środków trwałych.

c/ stabilność układu według województw w rozpatrywanych latach.

W prezentowanych tabelach utrzymują swoje pozycje województwa i te "z góry" i te "z dołu" tabeli. W dolnych partiach tych tabel

jest większość województw utworzonych 1.06.1975 r. W 13 takich województwach środki trwałe w turystyce miały w 1987 r. minimalne znaczenie /0,05% i mniej w ogólnym majątku trwałym województwa/, natomiast największe znaczenie miało pod tym względem rolnictwo /w 10 województwach/ oraz przemysł /w tarnobrzeskim, plockim, piotrkowskim/. Na przeciwnym biegunie w 14 województwach środki trwałe w turystyce miały większe znaczenie niż średnio w gospodarce kraju /0,27% i więcej/, ale w 7 z tych województw największe znaczenie miał przemysł, w 3 transport, w 1 gospodarka mieszkaniowa oraz niematerialne usługi komunalne, a w 3 rolnictwo /nowosądeckie, poznańskie, słupskie/. Takie porównanie nie pozwala jeszcze jednoznacznie stwierdzić, że majątek trwały turystyki niechętnie rozlokowano w okręgach rolniczych. Wynika jednak z niego, że proporcje wartościowe i rozmieszczenie przestrzenne branż oraz grup środków trwałych w turystyce nie mogą być kształtowane dowolnie lub przypadkowo. Dopiero analiza na szczeblu województwa według branż turystycznych i gmin może wyjaśnić lub ocenić szansę turystyki i potrzebę jej uzbrajania w odpowiedniej wartości środki trwałe, aby skutecznie konkurowała z innymi działami i gałęziami gospodarki w województwie.

d/Niepokojąca z punktu widzenia turystyki tendencja zmian w województwach, w majątku trwałym których malało wartościowe znaczenie turystycznych środków trwałych oraz malało znaczenie tych województw w gałęziowej wartości brutto środków trwałych /tab. 13/.

e/znacząca pozycja jednostek sterowanych centralnie, gdyż one w zasadzie zapewniały województwu odpowiednio duże znaczenie w majątku trwałym gałęzi turystyka i wypoczynek /tab. 14/. Koncentracja tego majątku jeśli brać pod uwagę tylko jednostki centralne była olbrzymia. W 12 województwach jednostki centralne z gałęzi turystyka i wypoczynek skoncentrowały 85,9% wartości brutto posiadanych środków trwałych

W jednostkach terenowych wskaźnik taki wynosił 54,7%. Natomiast na obszarach 11 województw jednostki centralne nie posiadały w ogóle omawianych środków trwałych. Bogactwem tych 11 województw były więc w turystyce tylko środki trwałe w terenowych jednostkach na rozrachunku. Warto zauważyć, że województwa te nie istniały przed reformą podziału administracyjnego kraju w 1975 r. "Młode" stażem wojewódzkim tereny szukały więc dochodów dla swoich budżetów przez ofertę turystyczną. W tym kontekście warto również zauważyć, że m.in. województwa nowosądeckie, jeleniogórskie, wałbrzyskie, bielskie były - jeśli chodzi o znaczenie majątku trwałego w gałęzi turystyka i wypoczynek - bardzo mocno zdominowane przez jednostki centralne.

f/duża zgodność układu województw sporządzonego według wyposażenia w środki trwałe uspołecznionych jednostek na rozrachunku z gałęzi turystyka i wypoczynek z układem województw sporządzonym według ogólnego wyposażenia w środki trwałe wszystkich jednostek na rozrachunku w danym województwie. Katowickie, warszawskie, gdańskie, szczecińskie, łódzkie, poznańskie, krakowskie, wrocławskie były główną bazą środków trwałych zarówno we wszystkich uspołecznionych jednostkach na rozrachunku jak i tych z gałęzi turystyka i wypoczynek. Wyjątek - to województwo nowosądeckie, potentat w turystyce, ale mało znaczące w ogólnym rachunku środków trwałych wszystkich jednostek. Wyjątek ten potwierdza jednak tylko regułę, że województwa posiadające dobrze wyposażone w środki trwałe jednostki na rozrachunku, posiadają też dobrze wyposażone^w środki trwałe jednostki na rozrachunku z gałęzi turystyka i wypoczynek. Z tego i z wcześniejszych ustaleń wynika, że w realizacji polityki przestrzennej decydując o wyposażeniu jednostek turystycznych w środki

trwałe raczej nie korygowano a powielano istniejącą od lat strukturę według województw.

10. Najbardziej zużyte środki trwałe posiadały uspołecznione jednostki na rozrachunku z gałęzi turystyka i wypoczynek w województwach jeleniogórskim i wałbrzyskim z tym, że w województwie wałbrzyskim jednostki terenowe nie miały aż tak złej sytuacji, jaką miały jednostki centralne /tab. 15/. Relatywnie wysokie wskaźniki charakteryzowały jeszcze województwa: konińskie, opolskie, płockie, krośnieńskie i bielskie. Natomiast stosunkowo nieźle wyglądała pozycja województw: włocławskiego, ciechanowskiego, białkopodlaskiego, chełmskiego, skierniewickiego. Prawidłowość była więc taka, że tereny słabo wyposażone w środki trwałe omawiane, miały je mniej zużyte.

11. Środki trwałe w uspołecznionych jednostkach na rozrachunku z gałęzi turystyka i wypoczynek były zużyte w mniejszym stopniu niż środki trwałe w całej zbiorowości uspołecznionych jednostek na rozrachunku - we wszystkich przekrojach:

- ogólnym /stopień zużycia w turystyce	26,7%,	ogólnie	37,7% /
- centralnym /	"-	"-	26,3%,
- terenowym /	"-	"-	27,3%,
			29,3% /.

W dużej grupie województw sytuacja jednostek z gałęzi turystyka i wypoczynek była jednak pod tym względem gorsza, gdyż nie-turystyczne jednostki w tych województwach dysponowały mniej zużytymi środkami trwałymi /tab.16/. W grupie tej znalazły się równocześnie w 3 przekrojach /ogólnym, centralnym i terenowym/ województwa jeleniogórskie i piotrkowskie. W województwie jeleniogórskim uspołecznione jednostki na rozrachunku miały najbardziej w kraju zużyte środki trwałe, a jeszcze bardziej zużytymi zarządzały w tym województwie jednostki

z gałęzi turystyka i wypoczynek. W województwie piotrkowskim uspołecznione jednostki na rozrachunku miały najmniej w kraju zużyte środki trwałe, ale do tego dobrego poziomu dużo brakowało wskaźnikom dla jednostek turystycznych. Inne z tej grupy województw /poza częstochowskim, łomżyńskim i białostockim/ posiadały mniej niż średnio w kraju zużyte środki trwałe w uspołecznionych jednostkach na rozrachunku, ale nie odnosiło się to do środków trwałych w gałęzi turystyka i wypoczynek, których poziom zużycia był nie tylko większy od wojewódzkiego, ale większy również od średniego w gałęzi.

12. Większa od średniej w kraju intensywność zużycia towarzysząca mniejszej niż średnia w kraju intensywności odnawiania szczególnie w województwach jeleniogórskim i krośnieńskim /tab. 17/. W województwach tych niekorzystne rozbieżności między zużyciem i odnawianiem występowały równocześnie w jednostkach centralnych i terenowych łącząc się w wysoce niekorzystny obraz ogólny w województwie. Na taki niekorzystny obraz ogólny w województwach: wałbrzyskim, nowosądeckim, plockim, sieradzkim decydująco wpływały jednostki centralne, a w województwach: leszczyńskim, radomskim, siedleckim, konińskim - jednostki terenowe. Również i inne województwa /np. suwalskie, bielskie jeśli chodzi o jednostki centralne oraz poznańskie, szczecińskie, warszawskie jeśli chodzi o jednostki terenowe/ były w sytuacji, w której procesy zużycia i odnowienia nie były uregulowane w ten sposób aby poprawić stan środków trwałych - lecz przeciwnie, rozregulowanie tych procesów wpływało na jakościowe pogarszanie tego stanu.

13. Z ustaleń dotyczących przekrojów według województw wynika, że wielu województwom, których walory dużo znaczą w turystycznym krajobrazie Polski, grozi postępująca dekapitalizacja turystycznego

majątku trwałego. Jest to spowodowane sytuacją remontowo-inwestycyjną, często zmuszającą do przedłużania czasu użytkowania środków trwałych przestarzałych lub w wysokim stopniu zużytych.

14. Przez kilkanaście lat po wyodrębnieniu gałęzi turystyka i wypoczynek nie zyskała materialnych podstaw do przekształcenia się w dział gospodarki narodowej. Ograniczono do minimum rozmach inwestycyjny jaki towarzyszył powstaniu tej gałęzi. Zmiany jakościowe w jej majątku trwałym nie osiągały już poziomu ogólnokrajowego. Tylko wyjątkowo gałęź turystyka i wypoczynek broniła dość skutecznie swojej pozycji, ale wyłącznie dzięki dawnej świetności /np. stopień zużycia środków trwałych niższy od ogólnego w gospodarce/. Sytuacja nie rozwijała się więc w dobrym kierunku i gałęź turystyka i wypoczynek raczej walczyła o przetrwanie, oczekując na warunki dające możliwość solidnego wzmocnienia jej majątku trwałego.

Tab. 5. Wartość brutto środków trwałych w mld zł /ceny bieżące,
stan w dniu 31.XII/

Wyszczególnienie	1976		1986		1987	
	OGÓŁEM	w tym kultura fiz. tur. i wypocz.	OGÓŁEM	w tym kultura fiz. tur. i wypocz.	OGÓŁEM	w tym kultura fiz. tur. i wypocz.
OGÓŁEM	5299	32	43441	198	46554	209
gospodarka uspołeczniona	4233	32	33466	188	35991	198
nie uspołeczniona	1066	-	9975	10	10563	11
	w s k a		ż n i		w %	
OGÓŁEM	100,00	0,60	100,00	0,46	100,00	0,45
gospodarka uspołeczniona	100,00	0,75	100,00	0,56	100,00	0,55
nie uspołeczniona	100,00	-	100,00	0,10	100,00	0,10
OGÓŁEM	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
gospodarka uspołeczniona	79,88	100,00	77,04	94,95	77,31	94,74
nie uspołeczniona	20,12	-	22,96	5,05	22,69	5,26

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych liczbowych z tabulogramów
udostępnionych w Departamencie Rachunków Gospodarki Narodowej
i Finansów GUS.

6. Wartość brutto środków trwałych w uspołecznionych jednostkach w sferze rozrachunku oraz według branż w gałęzi turystyka i wypoczynek /w mln. zł, ceny bieżące, stan w dniu 31.XII./

Szczegółnienie	R o k		
	1976	1986	1987
uspołecznione jednostki w sferze rozrachunku			
O G Ő Ł E M	3454102	23292416	25407402
w tym:			
turystyka i wyp.	14119	119541	124268
z tego w branży:			
881	7200	39366	38430
882	6582	48508	49210
883	-	17095	16830
884	337	14501	14929
889	-	71	4869
	w s k a ż n i k i w %		
O G Ő Ł E M	100,00	100,00	100,00
w tym:			
turystyka i wyp.	0,41	0,51	0,49
Turystyka i wyp.	100,00	100,00	100,00
z tego w branży:			
881	51,00	32,93	30,93
882	46,62	40,58	39,60
883	-	14,13	13,54
884	2,38	12,13	12,01
889	-	0,06	3,92

Źródło: jak w tab. 5.

Tab. 7. Wartość brutto środków trwałych w uspołecznionych jednostkach w sferze rozrachunku według form sterowania /w mln. zł, ceny bieżące, stan w dniu 31.XII/.

Wyszczególnienie	R O K	
	1976 1/	1986
uspołecznione jednostki w sferze rozrachunku		
OGÓŁEM	3454102	23292416
centralne	2696868	15467036
terenowe	411539	7825380
Turystyka i wyp.	14119	119541
centralne	8243	74022
terenowe	3928	45519
	w s k a	ź n i k i w%
OGÓŁEM	100,00	100,00
centralne	86,82	66,40
terenowe	13,18	33,60
Turystyka i wyp.	100,00	100,00
centralne	67,73	61,92
terenowe	32,27	38,08

/ W 1976 r. podziału na jednostki planu centralnego i terenowego dokonano dla przedsiębiorstw państwowych /bez spółdzielczych i organizacji społecznych/.

Źródło: jak w tab. 5.

Tab. 8. Wartość brutto środków trwałych według grup rodzajowych
/w mln zł, ceny bieżące, stan w dniu 31.XII./

Wyszczególnienie	OGÓŁEM	w tym:		
		budynki i budowle	maszyny, urządze- nia techn. i narzędzia	środki transpor- tu
Uspołecznione jednostki w sferze rozrachunku				
OGÓŁEM 1976	3454102	1999025	964664 ^{1/}	431270
1986	23292416	15867945	5331069	2020430
1987	25407402	17158485	5929537	2235608
W tym:				
turystyka i wy- poczynek 1976	14119	11177	1009 ^{1/}	1540
1986	119541	101732	6675	11083
1987	124268	104660	7545	12001
w s k a ż n i k i w %				
OGÓŁEM 1976	100,00	57,87	27,93	12,49
1986	100,00	68,12	22,89	8,67
1987	100,00	67,53	23,34	8,80
turystyka i wy- poczynek 1976	100,00	79,16	7,15	10,91
1986	100,00	85,10	5,58	9,27
1987	100,00	84,22	6,07	9,66

1/ W 1976 r. wartość maszyn i urządzeń technicznych /bez narzędzi/

Źródło: jak w tab. 5.

Tab. 9. Wskaźniki dotyczące jakości środków trwałych w latach 1976, 1986, 1987.

Szczególnie- s	OGÓŁEM			Budynki i bu- dowle			Maszyny i urzą- dzenia techn. i narzędzia			Środki transportu		
	1976	1986	1987	1976	1986	1987	1976	1986	1987	1976	1986	1987
Przeznaczone środki w sferze gospodarki ochrony:	Przyrost wartości brutto środków trwałych /w % stanu w dniu 1.I./											
OGÓŁEM	12,4	4,8	7,7	10,9	4,9	6,2	15,2	3,7	11,0	12,5	7,6	11,0
W gałęzi tur. i wyp.	39,5	2,0	5,4	41,9	2,5	3,8	33,3	-11,7	14,6	23,3	6,8	15,4
w branży:												
881	74,7	-0,4	1,3	77,4	0,3	0,2	42,1	-6,7	9,2	33,3	16,9	19,1
882	15,3	2,7	8,9	12,8	2,8	6,5	14,7	-16,8	22,6	23,3	6,8	15,8
883	-	3,9	0,5	-	4,4	-0,2	-	-14,2	13,0	-	6,5	24,0
884	15,4	4,1	2,9	16,1	5,4	2,1	11,1	-35,2	27,2	25,0	3,9	14,0
889	-	-1,8	39,6	-	0	48,2	-	-4,0	77,9	-	-33,3	6,8
	Współczynnik odnowienia w %											
OGÓŁEM	12,2	6,2	8,4	9,4	4,9	6,1	16,5	8,4	12,4	15,5	11,2	15,7
W gałęzi tur. i wyp.	39,2	3,9	6,7	40,3	2,4	4,4	35,9	7,8	16,6	29,8	15,8	23,4
w branży:												
881	74,9	0,7	1,7	77,5	0,3	0,4	42,4	3,4	11,0	40,0	24,9	28,7
882	14,9	6,2	11,1	10,1	3,2	7,2	22,0	14,5	25,9	29,7	15,5	23,7
883	-	4,4	1,4	-	3,8	0,6	-	18,2	14,9	-	21,0	33,3
884	8,6	4,7	4,0	8,0	4,4	3,0	11,1	6,8	26,5	16,7	14,1	21,6
889	-	0,6	41,9	-	0	48,5	-	8,0	79,4	-	0	15,9
	Stopień zużycia w %											
OGÓŁEM	31,1	37,7	37,2	24,6	28,3	27,9	42,3	60,4	59,1	37,3	52,6	51,2
W gałęzi tur. i wyp.	14,7	26,7	26,9	10,9	21,7	22,1	23,3	54,1	51,6	33,3	56,2	53,5
w branży:												
881	6,6	17,5	19,6	4,6	12,4	14,3	19,5	59,2	58,2	30,0	45,3	44,9
882	23,0	31,9	30,7	18,8	24,3	23,8	33,1	44,9	41,4	33,2	56,3	53,7
883	-	18,6	19,4	-	17,3	18,0	-	48,2	47,6	-	55,2	48,9
884	25,5	43,7	43,4	32,0	43,2	43,0	40,0	46,0	43,8	40,0	59,9	57,0
889	-	12,2	21,9	-	9,2	15,0	-	39,1	27,4	-	37,2	52,9
	Współczynnik likwidacji w %											
OGÓŁEM	1,3	0,6	0,7	0,4	0,1	0,2	2,0	1,1	1,3	3,5	2,8	2,9
W gałęzi tur. i wyp.	0,5	0,3	0,4	0,2	0,1	0,1	0,9	0,8	0,9	1,9	2,7	2,7
w branży:												
881	0,1	0,1	0,1	0,0	0	0	0,3	0,6	0,6	1,3	3,4	3,6
882	0,8	0,7	0,7	0,4	0,1	0,1	2,1	0,8	1,1	1,9	2,7	2,8
883	-	0,1	0,4	-	0,0	0,3	-	1,5	1,6	-	3,2	3,0
884	1,1	0,2	0,2	0,4	0,1	0,1	4,4	1,4	1,3	3,3	3,9	3,7
889	-	0	0,4	-	0	0,1	-	0	0	-	0	1,6

Uwaga: Za 1976 r. dane dla maszyn i urządzeń technicznych

Źródło: jak w tab. 5

Tabela 10

Wartość brutto środków trwałych w jednostkach na rozrachunku, uspołeczniionych, z gałęzi turystyka i wypoczynek według województw w 1976 r. /ceny bieżące, stan w dniu 31.XII/

Wojewódz. według wart. brutto śr. trw. w jedn. uspoł. z gałęzi turyst. i wypoczynek	Wartość brutto w mln zł	strukt. w %	Udział wartości brutto środków trwałych w jedn. uspoł. z gałęzi tur. i wyp. w ogólnej wartości brutto śr. trwałych w województwach w %
OGÓŁEM	14119	100,00	Warszawskie 1,33
Warszawskie	4924	34,88	Nowosądeckie 1,19
Krakowskie	1047	7,42	Koszalińskie 0,68
Katowickie	816	5,78	Krakowskie 0,55
Poznańskie	811	5,75	Olsztyńskie 0,46
Gdańskie	750	5,31	Poznańskie 0,43
Wrocławskie	668	4,73	Wrocławskie 0,37
Nowosądeckie	622	4,41	Gdańskie 0,33
Koszalińskie	484	3,43	Zielonogórskie 0,32
Olsztyńskie	479	3,39	Jeleniogórskie 0,27
Szczecińskie	437	3,10	ŚREDNIA 0,27
Zielonogórskie	300	2,12	Krośnieńskie 0,25
Łódzkie	297	2,10	Suwańskie 0,22
Jeleniogórskie	222	1,57	Szczecińskie 0,22
Lubelskie	217	1,54	Wałbrzyskie 0,20
Wałbrzyskie	192	1,36	Łódzkie 0,18
Opolskie	168	1,19	Gorzowskie 0,17
Bielskie	145	1,03	Lubelskie 0,16
Krośnieńskie	143	1,01	Pilskie 0,16
Gorzowskie	129	0,91	Rzeszowskie 0,13
Bydgoskie	123	0,87	Słupskie 0,13
Suwańskie	123	0,87	Bielskie 0,12
Rzeszowskie	108	0,76	Katowickie 0,12
Kieleckie	104	0,74	Elbląskie 0,11
Częstochowskie	96	0,68	Opolskie 0,11
Pilskie	92	0,65	Konińskie 0,10
Toruńskie	90	0,64	Legnickie 0,10
Legnickie	79	0,56	Toruńskie 0,10
Konińskie	71	0,50	Włocławskie 0,10
Elbląskie	68	0,48	Częstochowskie 0,09
Słupskie	64	0,45	Bydgoskie 0,08
Białostockie	53	0,38	Kieleckie 0,07
Włocławskie	50	0,35	Białostockie 0,06
Tarnowskie	37	0,26	Tarnowskie 0,05
Radomskie	32	0,23	Radomskie 0,04
Płockie	26	0,18	Piotrkowskie 0,03
Piotrkowskie	24	0,17	Płockie 0,03
Zamojskie	17	0,12	Zamojskie 0,03
Ostrołęckie	11	0,08	Ostrołęckie 0,02
Białskopodlaskie	-	-	Białskopodlaskie -
Chełmskie	-	-	Chełmskie -
Ciechanowskie	-	-	Ciechanowskie -
Kaliskie	-	-	Kaliskie -
Leszczyńskie	-	-	Leszczyńskie -
Łomżyńskie	-	-	Łomżyńskie -
Przemyskie	-	-	Przemyskie -
Siedleckie	-	-	Siedleckie -
Sieradzkie	-	-	Sieradzkie -
Skierniewickie	-	-	Skierniewickie -
Tarnobrzskie	-	-	Tarnobrzskie -

Źródło: jak w tab. 5

Tabela 11

Wartość brutto środków trwałych w jedn. na rozrachunku, uspołecz-
nionych, z gałęzi turystyka i wypoczynek wg województw w 1986 r.
/ceny bieżące, stan w dniu 31.XII./

Województwa wg wartości brutto środków trw. w jednost. usp. z gał. turystyka i wypoczynek	Wartość brutto		Udział wartości brutto śr. tr. w jedn. społ. z gałęzi tur. i wyp. w ogólnej wartości br. to śr. trw. w województwach w
	w mln zł	strukt. w %	
OGÓŁEM	119541	100,00	
Warszawskie	18233	15,25	Nowosądeckie 1,21
Katowickie	9884	8,27	Jeleniogórskie 0,70
Gdańskie	8983	7,51	Warszawskie 0,62
Krakowskie	7825	6,55	Krakowskie 0,60
Poznańskie	7094	5,93	Gdańskie 0,58
Nowosądeckie	6575	5,50	Olsztyńskie 0,58
Szczecińskie	5609	4,69	Koszalińskie 0,49
Olsztyńskie	5406	4,52	Poznańskie 0,48
Wrocławskie	4690	3,92	Wałbrzyskie 0,45
Jeleniogórskie	4616	3,86	Szczecińskie 0,41
Łódzkie	3540	2,96	Wrocławskie 0,37
Wałbrzyskie	3519	2,94	Bielskie 0,35
Bielskie	3131	2,62	Łódzkie 0,32
Koszalińskie	3067	2,57	Słupskie 0,28
Lubelskie	2668	2,23	Zielonogórskie 0,28
Zielonogórskie	2340	1,96	ŚREDNIA 0,28
Kieleckie	2277	1,90	Lubelskie 0,25
Bydgoskie	1904	1,59	Gorzowskie 0,20
Opolskie	1404	1,17	Katowickie 0,20
Słupskie	1340	1,12	Elbląskie 0,19
Białostockie	1330	1,11	Kieleckie 0,19
Gorzowskie	1264	1,06	Krośnieńskie 0,19
Elbląskie	1171	0,98	Białostockie 0,18
Częstochowskie	1151	0,96	Pilskie 0,16
Rzeszowskie	970	0,81	Bydgoskie 0,15
Krośnieńskie	956	0,80	Częstochowskie 0,14
Pilskie	889	0,74	Łomżyńskie 0,14
Suwałskie	782	0,65	Rzeszowskie 0,14
Piotrkowskie	729	0,61	Suwałskie 0,14
Toruńskie	685	0,57	Chełmskie 0,11
Kaliskie	658	0,55	Opolskie 0,10
Legnickie	580	0,49	Kaliskie 0,09
Łomżyńskie	562	0,47	Piotrkowskie 0,09
Włocławskie	469	0,39	Toruńskie 0,09
Konińskie	418	0,35	Włocławskie 0,09
Zamojskie	330	0,28	Konińskie 0,08
Ostrołęckie	318	0,27	Legnickie 0,08
Radomskie	284	0,25	Ostrołęckie 0,08
Chełmskie	282	0,24	Ciechanowskie 0,08
Tarnowskie	262	0,23	Zamojskie 0,06
Ciechanowskie	256	0,22	Leszczyńskie 0,05
Płockie	249	0,21	Przemyskie 0,05
Leszczyńskie	229	0,19	Płockie 0,04
Przemyskie	192	0,16	Radomskie 0,04
Tarnobrzeskie	160	0,13	Tarnowskie 0,04
Skierniewickie	135	0,11	Skierniewickie 0,03
Białskopodlaskie	68	0,06	Białskopodlaskie 0,02
Sieradzkie	34	0,03	Tarnobrzeskie 0,02
Siedleckie	24	0,02	Siedleckie 0,00
			Sieradzkie 0,00

Źródło: jak w tab. 5

Tab. 12. Wartość brutto środków trwałych w uspołeczniionych jednostkach na rozrachunku z gałęzi turystyka i wypoczynek według województw w 1987 r. /ceny bieżące, stan w dniu 31.XII/.

Województwa według wartości brutto środków trwałych z gałęzi turystyka i wypoczynek	Wartość brutto		Udział wartości b-tto środków trwałych z gałęzi turystyka i wypoczynek w ogólnej wartości b-tto środków trwałych w województwie
	w mln. zł.	Struktura w %	w %
R A Z E M	124268	100,00	Nowosądeckie 1,21
Warszawskie	23115	18,60	Warszawskie 0,70
Katowickie	9835	7,91	Jeleniogórskie 0,64
Gdańskie	9787	7,87	Gdańskie 0,59
Poznańskie	7416	5,97	Olsztyńskie 0,54
Krakowskie	7352	5,91	Krakowskie 0,53
Nowosądeckie	6851	5,51	Koszalińskie 0,46
Olsztyńskie	5664	4,56	Poznańskie 0,46
Szczecińskie	5315	4,28	Wałbrzyskie 0,45
Wrocławskie	4711	3,79	Szczecińskie 0,36
Jeleniogórskie	4466	3,59	Bielskie 0,34
Wałbrzyskie	3688	2,97	Wrocławskie 0,34
Łódzkie	3625	2,92	Łódzkie 0,31
Bielskie	3337	2,68	Słupskie 0,27
Koszalińskie	3163	2,55	S R E D N I A 0,27
Lubelskie	2677	2,15	Zielonogórskie 0,26
Zielonogórskie	2254	1,81	Lubelskie 0,22
Bydgoskie	2003	1,61	Katowickie 0,18
Kieleckie	1881	1,51	Krośnińskie 0,18
Słupskie	1345	1,08	Gorzowskie 0,17
Opolskie	1263	1,02	Włocławskie 0,17
Gorzowskie	1152	0,93	Pilskie 0,16
Częstochowskie	1142	0,92	Bydgoskie 0,15
Białostockie	1086	0,87	Rzeszowskie 0,15
Rzeszowskie	1080	0,87	Kieleckie 0,14
Krośnińskie	973	0,78	Białostockie 0,13
Pilskie	907	0,73	Częstochowskie 0,13
Włocławskie	887	0,71	Elbląskie 0,13
Elbląskie	881	0,71	Chełmskie 0,11
Legnickie	661	0,53	Legnickie 0,09
Kaliskie	657	0,53	Opolskie 0,09
Toruńskie	610	0,49	Ostrołęckie 0,09
Suwalskie	583	0,47	Suwalskie 0,09
Konińskie	467	0,38	Kaliskie 0,08
Piotrkowskie	439	0,35	Konińskie 0,08
Zamojskie	411	0,33	Toruńskie 0,08
Ostrołęckie	365	0,29	Zamojskie 0,07
Tarnowskie	363	0,29	Leszczyńskie 0,05
Radomskie	315	0,25	Piotrkowskie 0,05
Chełmskie	306	0,25	Przemyskie 0,05
Leszczyńskie	228	0,18	Tarnowskie 0,05
Ciechanowskie	197	0,16	Ciechanowskie 0,04
Przemyskie	192	0,15	Skierniewickie 0,04
Tarnobrzęskie	188	0,15	Radomskie 0,04
Skierniewickie	163	0,13	Białkopodlaskie 0,02
Płockie	124	0,10	Łomżyńskie 0,02
Łomżyńskie	97	0,08	Płockie 0,02
Białkopodlaskie	69	0,06	Tarnobrzęskie 0,02
Siedleckie	24	0,02	Siedleckie 0,00
Sieradzkie	-	0,00	Sieradzkie 0,0

Źródło: jak w tab. 5.

Tab. 13. Województwa w których maleje znaczenie bazy materialnej
uspołecznionych jednostek na rozrachunku z gałęzi turystyka
i wypoczynek.

Województwo	Udział /w %/ wartości brutto środków trwałych funkcyj- nujących w uspołecznionych jednostkach na rozrachunku z gałęzi turystyka i wypoczynek w łącznej wartości brutto środków trwałych:					
	wszystkich uspołeczn. jednostek na rozrachunku w gałęzi turyst. i wyp.			wszystkich jednostek gospo- darczych w województwie		
	1976	1986	1987	1976	1986	1987
Krakowskie	7,42	6,55	5,91	0,55	0,60	0,53
Wrocławskie	4,73	3,92	3,79	0,37	0,37	0,34
Koszalińskie	3,43	2,57	2,55	0,68	0,49	0,46
Zielonogórskie	2,12	1,96	1,81	0,32	0,28	0,26
Opolskie	1,19	1,17	1,02	0,11	0,10	0,09
Krośnińskie	1,09	0,80	0,78	0,25	0,19	0,18
Suwańskie	0,87	0,65	0,47	0,22	0,14	0,03
Toruńskie	0,64	0,57	0,49	0,10	0,09	0,08

Źródło: jak w tab. 5

Tabela 14

Wartość brutto środków trwałych w jednostkach na rozrachunki, uspołecznionych, z galezi turystyka i wypoczynek w podziale na jednostki sterowane centralnie i terenowo w 1986 r.
/ceny bieżące, stan w dniu 31.XII./

S T R O W A N I E						Środki trwałe jednostek terenowych w wartości brutto śr. trw. jedn. z gał. tur. i wypoczynek	
centralno			terenowe			województwo	udział w %
Województwo	w mln zł	w %	województwo	w mln zł	w %		
1	2	3	4	5	6	7	8
O G Ó Ł E M	74022	100,00	O G Ó Ł E M	45519	100,00	Ciechanowskie	100
Warszawskie	13901	18,78	Warszawskie	4332	9,52	Konińskie	100
Katowickie	8565	11,57	Krakowskie	3089	6,79	Legnickie	100
Gdańskie	6305	8,52	Gdańskie	2678	5,88	Leszczyńskie	100
Poznańskie	6009	8,12	Łódzkie	2434	5,35	Łomżyńskie	100
Nowosądeckie	5374	7,26	Szczecińskie	2163	4,75	Ostrołęckie	100
Krakowskie	4736	6,40	Zielonogórskie	2040	4,48	Piłskie	100
Jeleniogórskie	3771	5,09	Kieleckie	1947	4,28	Przemyskie	100
Olsztyńskie	3674	4,96	Olsztyńskie	1731	3,80	Siedleckie	100
Szczecińskie	3446	4,66	Wrocławskie	1634	3,59	Skierniewickie	100
Wrocławskie	3056	4,13	Koszalińskie	1380	3,04	Tarnowskie	99,99
Wałbrzyskie	2674	3,61	Lubelskie	1378	3,03	Zielonogórskie	87,18
Bielskie	2086	2,82	Katowickie	1319	2,90	Białostockie	86,69
Koszalińskie	1687	2,28	Nowosądeckie	1201	2,64	Słupskie	85,67
Lubelskie	1290	1,74	Białostockie	1153	2,53	Kieleckie	85,51
Łódzkie	1106	1,49	Słupskie	1148	2,52	Gorzowskie	82,83
Bydgoskie	1047	1,41	Poznańskie	1085	2,38	Zamojskie	82,73
Częstochowskie	495	0,67	Gorzowskie	1047	2,30	Chelmskie	81,91
Elbląskie	482	0,65	Bielskie	1045	2,29	Krośnińskie	71,86
Opolskie	479	0,64	Opolskie	925	2,03	Łódzkie	68,76
Piotrkowskie	439	0,59	Piłskie	889	1,95	Rzeszowskie	68,01
Kieleckie	330	0,45	Bydgoskie	857	1,88	Opolskie	65,88
Rzeszowskie	310	0,42	Jeleniogórskie	845	1,86	Toruńskie	64,67
						Kaliskie	63,98

Tabela 14

Wartość brutto środków trwałych w jednostkach na rozrachunku, uspołecznionych, z galezi turystyka i wypoczynek w podziale na jednostki sterowane centralnie i terenowo w 1986 r.
/oeny bieżąco, stan w dniu 31.XII./

S T R O W A N I E						Środki trwałe jednostek terenowych w wartości brutto śr.trw.jedn. z gał.tur.i wypoczynek	
centralno			terenowe			województwo	udział w %
Województwo	w mln zł	w %	województwo	w mln zł	w %		
1	2	3	4	5	6	7	8
O G Ó Ł E M	74022	100,00	O G Ó Ł E M	45519	100,00	Ciechanowskie	100
Warszawskie	13901	18,78	Warszawskie	4332	9,52	Konińskie	100
Katowickie	8565	11,57	Krakowskie	3089	6,79	Legnickie	100
Gdańskie	6305	8,52	Gdańskie	2678	5,88	Łęczyńskie	100
Poznańskie	6009	8,12	Łódzkie	2434	5,35	Łomżyńskie	100
Nowosądeckie	5374	7,26	Szczecińskie	2163	4,75	Ostrołęckie	100
Krakowskie	4736	6,40	Zielonogórskie	2040	4,48	Pilskie	100
Jeleniogórskie	3771	5,09	Kieleckie	1947	4,28	Przemyskie	100
Olsztyńskie	3674	4,96	Olsztyńskie	1731	3,80	Siedleckie	100
Szczecińskie	3446	4,66	Wrocławskie	1634	3,59	Skierniewickie	100
Wrocławskie	3056	4,13	Koszalińskie	1380	3,04	Tarnowskie	99,99
Wałbrzyskie	2674	3,61	Lubelskie	1378	3,03	Zielonogórskie	87,18
Bielskie	2086	2,82	Katowickie	1319	2,90	Białostockie	86,69
Koszalińskie	1687	2,28	Nowosądeckie	1201	2,64	Słupskie	85,67
Lubelskie	1290	1,74	Białostockie	1153	2,53	Kieleckie	85,51
Łódzkie	1106	1,49	Słupskie	1148	2,52	Gorzowskie	82,83
Bydgoskie	1047	1,41	Poznańskie	1085	2,38	Zamojskie	82,73
Częstochowskie	495	0,67	Gorzowskie	1047	2,30	Chełmskie	81,91
Elbląskie	482	0,65	Bielskie	1045	2,29	Krośnieńskie	71,86
Opolskie	479	0,64	Opolskie	925	2,03	Łódzkie	68,76
Piotrkowskie	439	0,59	Pilskie	889	1,95	Rzeszowskie	68,01
Kieleckie	330	0,45	Bydgoskie	857	1,88	Opolskie	65,88
Rzeszowskie	310	0,42	Jeleniogórskie	845	1,86	Toruńskie	64,67
						Kaliskie	63,98

Tabela 4⁴ c.d.

1	2	3	4	5	6	7	8
Zielonogórskie	300	0,41	Wałbrzyskie	845	1,86	Suwalskie	63,04
Suwalskie	289	0,39	Elbląskie	689	1,52	Elbląskie	58,84
Krośnińskie	269	0,36	Krośnińskie	687	1,51	Częstochowskie	56,99
Włocławskie	256	0,35	Rzeszowskie	659	1,45	Lubelskie	51,65
Toruńskie	242	0,33	Częstochowskie	656	1,44	Płockie	50,60
Kaliskie	237	0,32	Legnickie	580	1,27	Włocławskie	45,42
Gorzowskie	217	0,29	Łomżyńskie	562	1,23	Bydgoskie	45,01
Ślupskie	192	0,26	Suwalskie	493	1,08	Koszalińskie	45,00
Białostockie	177	0,24	Toruńskie	443	0,97	Tarnobrzoskie	44,38
Radomskie	159	0,21	Kaliskie	421	0,93	Radomskie	44,01
Płockie	123	0,17	Konińskie	418	0,92	Piotrkowskie	39,78
Tarnobrzoskie	89	0,12	Ostrołęckie	318	0,70	Krakowskie	39,48
Białskopodlaskie	68	0,09	Piotrkowskie	290	0,64	Szczecińskie	38,56
Zamojskie	57	0,08	Zamojskie	273	0,60	ŚREDNIA	38,08
Chełmskie	51	0,07	Tarnowskie	262	0,58	Wrocławskie	34,84
Sieradzkie	34	0,05	Ciechanowskie	256	0,56	Bielskie	33,38
Tarnowskie	0,0	0	Chełmskie	231	0,51	Olsztyńskie	32,03
Łoszczyńskie	-	-	Łoszczyńskie	229	0,50	Gdańskie	29,81
Pilskie	-	-	Włocławskie	213	0,47	Wałbrzyskie	24,01
Przemyskie	-	-	Przemyskie	192	0,42	Warszawskie	23,76
Skierniewickie	-	-	Skierniewickie	135	0,30	Jeleniogórskie	18,31
Legnickie	-	-	Płockie	126	0,28	Nowosądeckie	18,27
Łomżyńskie	-	-	Radomskie	125	0,27	Poznańskie	15,29
Konińskie	-	-	Tarnobrzoskie	71	0,15	Katowickie	13,34
Ostrołęckie	-	-	Siedleckie	24	0,05	Białskopodlaskie	0
Ciechanowskie	-	-	Białskopodlaskie	-	-	Sieradzkie	0
Siedleckie	-	-	Sieradzkie	-	-		

Źródło: jak w tab. 5

Tabola 45

Stopień zużycia środków trwałych w jednostkach na rozrachunku, uspołecznionych, z gałęzi turystyka i wypoczynek według form sterowania i województw w 1986 roku

O G Ó Ł E M		S T E R O W A N I E			
		C e n t r a l n e		T e r e n o w e	
województwo	Stopień zużycia w %	województwo	Stopień zużycia w %	województwo	Stopień zużycia w %
1	2	3	4	5	6
Jeleniogórskie	55,6	Wałbrzyskie	60,6	Radomskie	72,9
Wałbrzyskie	53,1	Jeleniogórskie	54,2	Jeleniogórskie	62,0
Leszczyńskie	52,7	Sieradzkie	47,6	Leszczyńskie	52,7
Radomskie	49,6	Ślupskie	44,5	Siedleckie	46,0
Sieradzkie	47,6	Opolskie	42,9	Płockie	40,2
Siedleckie	46,0	Piotrkowskie	37,0	Kaliskie	39,8
Piotrkowskie	37,4	Szczecińskie	36,9	Piotrkowskie	38,0
Szczecińskie	36,0	Kielockie	36,8	Poznańskie	37,9
Konińskie	34,5	Lódzkie	35,1	Tarnobrzeskio	36,0
Opolskie	34,5	Krośnieńskie	33,8	Toruńskie	35,6
Płockie	34,5	Zamojskie	32,6	Szczecińskie	34,6
Przemyskie	33,8	Radomskie	31,3	Konińskie	34,5
Tarnobrzeskio	32,5	Białostockie	30,6	Przemyskie	33,8
Krośnieńskie	31,4	Bydgoskie	30,6	Elbląskie	31,5
Bydgoskie	30,3	Tarnobrzeskio	29,7	Katowickie	31,4
Kaliskie	30,3	Suwałskie	29,0	Gdańskie	30,9
Toruńskie	29,7	Płockie	28,7	Krośnieńskie	30,5
Warszawskie	27,9	Warszawskie	27,8	Opolskie	30,1
Nowosądeckie	27,5	Nowosądeckio	27,1	Bydgoskie	29,8
Bielskie	27,2	Zielonogórskie	26,8	Rzeszowskie	29,7
Ś R E D N I A	26,7	Bielskie	26,5	Nowosądeckie	29,6
Rzeszowskie	26,6	Ś R E D N I A	26,3	Wałbrzyskie	29,6
Suwałskie	26,0	Gorzowskie	25,6	Bielskie	28,5
Zielonogórskie	25,6	Chelmskie	24,8	Warszawskie	27,9
Elbląskie	25,5	Krakowskie	23,9	Lubelskie	27,7
Pilskie	25,3	Koszalińskie	23,4	Ś R E D N I A	27,3
Lubelskie	25,1				

Tabela 15 c.d.

1	2	3	4	5	6
Lódzkie	25,1	Lubelskie	22,5	Zielonogórskie	25,4
Legnickie	24,6	Poznańskie	20,4	Pilskie	25,3
		Rzeszowskie	20,0	Wrocławskie	25,2
Łomżyńskie	23,8	Toruńskie	18,8	Legnickie	24,6
Kieleckie	23,6	Wrocławskie	17,4	Suwalskie	24,3
Krakowskie	23,2	Elbląskie	16,8	Częstochowskie	24,0
Poznańskie	23,1	Katowickie	16,7	Łomżyńskie	23,8
Koszalińskie	22,8	Tarnowskie	16,1	Krakowskie	22,1
Słupskie	22,7	Olsztyńskie	16,0	Koszalińskie	22,0
Białostockie	21,8	Gdańskie	14,8	Tarnowskie	21,8
Tarnowskie	21,8	Białskopodlaskie	14,3	Kielockie	21,3
Gorzowskie	21,5	Włocławskie	14,0	Gorzowskie	20,7
Wrocławskie	20,1	Kaliskie	13,3	Olsztyńskie	20,7
Gdańskie	19,6	Częstochowskie	10,9	Lódzkie	20,6
Katowickie	18,7	Ciechanowskie	-	Białostockie	20,4
Częstochowskie	18,4	Konińskie	-	Słupskie	19,1
Olsztyńskie	17,5	Legnickie	-	Ostrołęckie	17,2
Ostrołęckie	17,2	Leszczyńskie	-	Włocławskie	15,9
Zamojskie	16,8	Łomżyńskie	-	Ciechanowskie	14,3
Włocławskie	14,8	Ostrołęckie	-	Zamojskie	13,6
Białskopodlaskie	14,3	Pilskie	-	Chełmskie	10,1
Ciechanowskie	14,3	Przemyskie	-	Skierniewickie	9,9
Chełmskie	12,7	Siedleckie	-	Białskopodlaskie	-
Skierniewickie	9,9	Skierniewickie	-	Sieradzkie	-

Źródło: jak w tab. 5

Tabela 16

Województwa w których stopień zużycia /w %/ środków trwałych w jednostkach na rozrach. z galezi turystyka i wypoczynek w 1986 r. był wyższy od przeciętnego w województwie

O G Ó Ł E M			S T E R O W A N I E					
			C o n t r a l n o			T e r e n o w e		
Województwo	Stopień zużycia w jednostkach		Województwo	Stopień zużycia w jednostkach		Województwo	Stopień zużycia w jednostkach	
	Razem	z galezi tur. i wyp.		Razem	z galezi tur. i wyp.		Razem	z galezi tur. i wyp.
Wałbrzyskie	51,0	53,1	Jeleniogórskie	53,5	54,2	Jeleniogórskie	45,7	62,0
Jeleniogórskie	50,9	55,6	Wałbrzyskie	51,2	60,6	Leszczyńskie	35,7	52,7
ŚREDNIA	37,7	x	ŚREDNIA	42,0	x	Bydgoskie	29,5	29,8
Leszczyńskie	37,3	52,7	Słupskie	41,6	44,5	ŚREDNIA	29,3	x
Szczecińskie	35,4	36,0	Sieradzkie	34,8	47,6	Kaliskie	29,3	39,8
Radomskie	34,7	49,6	Szczecińskie	34,7	36,9	Gdańskie	29,2	30,9
Przemyskie	32,3	33,8	Zamojskie	32,3	32,6	Przemyskie	28,2	33,8
Siedleckie	31,1	46,0	Piotrkowskie	23,5	37,0	Toruńskie	27,9	35,6
Sieradzkie	30,5	47,6	ŚREDNIA	x	26,3	Poznańskie	27,3	37,9
Piotrkowskie	23,6	37,4				Bielskie	26,9	28,5
ŚREDNIA	x	26,7				Konińskie	26,3	34,5
						Katowickie	26,2	31,4
						Warszawskie	24,9	27,9
						Siedleckie	24,2	46,0
						Piotrkowskie	24,0	38,0
						Krośnińskie	23,6	30,5
						Radomskie	23,5	72,9
						Płockie	23,1	40,2
						Tarnobrzесьkie	22,9	36,0
						Nowosądeckie	22,4	29,6
						Lubelskie	21,5	27,7
						Rzeszowskie	20,8	29,7
						ŚREDNIA	x	27,3
						Częstochowskie	23,9	24,0
						Łomżyńskie	21,7	23,8
						Białostockie	20,3	20,4

Źródło: jak w tab. 5

Tabela 17

Współczynnik odnowienia środków trwałych w jedn. na rozrachunku, uspołecznionych, z gałęzi turystyka i wypoczynek według form sterowania i województw w 1986 r.

O G Ó Ł E M		S T E R O W A N I E			
		C e n t r a l n e		T e r e n o w e	
województwo	Współ- czynnik w %	województwo	Współ- czynnik w %	województwo	Współ- czynnik w %
Skierniewickie	45,7	Włocławskie	86,2	Skierniewickie	45,7
Włocławskie	42,4	Elbląskie	54,6	Tarnobrzeskie	25,8
Elbląskie	19,3	Tarnowskie	33,3	Krakowskie	17,4
Białskopodlaskie	19,2	Kieleckie	19,5	Włocławskie	12,5
Tarnobrzeskie	10,9	Białskopodlaskie	19,2	Piotrkowskie	11,6
Krakowskie	8,3	Opolskie	17,1	Kaliskie	10,1
Lubelskie	8,3	Zamojskie	15,4	Toruńskie	9,6
Opolskie	7,6	Lubelskie	14,6	Wałbrzyskie	8,2
Piotrkowskie	7,3	Słupskie	10,6	Bielskie	6,8
Słupskie	6,9	Chełmskie	9,9	Gdańskie	6,8
Kaliskie	6,2	Bydgoskie	8,0	Płockie	6,7
Przemyskie	6,2	Łódzkie	7,0	Słupskie	6,4
Toruńskie	6,2	Rzeszowskie	7,0	Gorzowskie	6,2
Kieleckie	5,8	Szczecińskie	6,3	Przemyskie	6,2
Bydgoskie	5,5	Białostockie	5,6	Koszalińskie	5,2
Gorzowskie	5,1	Warszawskie	4,9	Elbąskie	5,0
Szczecińskie	4,6	Piotrkowskie	4,6	Nowosądeckie	4,6
Bielskie	4,1	Radomskie	4,6	ŚREDNIA	4,3
Warszawskie	3,9	Zielonogórskie	4,5	Kieleckie	3,8
ŚREDNIA	3,9	ŚREDNIA	3,7	Suwałskie	3,7
Rzeszowskie	3,8	Krakowskie	3,4	Białostockie	3,4
Białostockie	3,7	Bielskie	2,8	Olsztyńskie	3,3
Gdańskie	3,4	Krośnińskie	2,7	Opolskie	3,3
Płockie	3,4	Katowickie	2,2	Lubelskie	3,1
Koszalińskie	3,3	Jeleniogórskie	2,1	Łomżyńskie	3,1
Zamojskie	3,2	Poznańskie	2,0	Częstochowskie	2,9
Łomżyńskie	3,1	Gdańskie	1,9	Bydgoskie	2,7
Łódzkie	3,0	Koszalińskie	1,8	Zielonogórskie	2,6
Zielonogórskie	2,9	Nowosądeckie	1,8	Jeleniogórskie	2,5
Radomskie	2,6	Olsztyńskie	1,8	Ostrołęckie	2,5
Krośnińskie	2,5	Wrocławskie	1,7	Poznańskie	2,5
Ostrołęckie	2,5	Tarnobrzeskie	1,0	Krośnińskie	2,4
Suwałskie	2,5	Częstochowskie	0,4	Rzeszowskie	2,3
Nowosądeckie	2,3	Toruńskie	0,4	Legnickie	2,2
Jeleniogórskie	2,2	Suwałskie	0,3	Szczecińskie	2,2
Legnickie	2,2	Gorzowskie	0,2	Tarnowskie	2,0
Olsztyńskie	2,2	Płockie	0,2	Konińskie	1,9
Poznańskie	2,1	Wałbrzyskie	0,2	Wrocławskie	1,4
Wałbrzyskie	2,1	Kaliskie	0	Łódzkie	1,2
Katowickie	2,0	Sieradzkie	0	Zamojskie	1,0
Tarnowskie	2,0	Ciechanowskie	-	Katowickie	0,9
Konińskie	1,9	Konińskie	-	Warszawskie	0,8
Częstochowskie	1,8	Legnickie	-	Ciechanowskie	0,7
Chełmskie	1,7	Leszczyńskie	-	Pilskie	0,4
Wrocławskie	1,6	Łomżyńskie	-	Leszczyńskie	0,3
Ciechanowskie	0,7	Ostrołęckie	-	Radomskie	0,2
Pilskie	0,4	Pilskie	-	Chełmskie	0
Leszczyńskie	0,3	Przemyskie	-	Siedleckie	0
Siedleckie	0	Siedleckie	-	Białskopodlaskie	-
Sieradzkie	0	Skierniewickie	-	Sieradzkie	-

Źródło: jak w tab. 5

TURYSTYKA W STRUKTURZE SPOŻYCIA

1. Badania spożycia przez ludność dóbr i usług miały w Polsce ludowej długo charakter drugoplanowy.^{1/} Rada Ministrów dopiero w 1972 r. zobowiązała GUS do rozpoczęcia badań budżetów rodzinnych podstawowych grup ludności i opracowywania wyników tych badań w przekrojach według grup zamożności rodzin i innych cech gospodarstw domowych^{2/}. Od 1.I.1973 r. w badaniach statystycznych w zakresie spożycia przez ludność artykułów i usług obowiązuje stosowanie Nomenklatury Artykułów i Usług do Badania Spożycia. Nomenklatura w specjalnej grupie wyodrębniła sprzęt sportowy i turystyczny łącznie ze sprzętem myśliwskim i wędkarskim, a w specjalnej podgrupie usługi w zakresie sportu, turystyki i wypoczynku^{3/}.

-
- 1/ Prowadzone jeszcze z końcem lat 60-dziesiątych prace badawcze nad kształtem konsumpcji w Polsce traktowały ją jako zwarty, jednolity organizm, podchodząc do domniemywanych różnic i odmienności z umiarkowanym powątpiewaniem i programową nieufnością. Nie należy wszakże zapominać, że przez pierwszych 15 lat Polski Ludowej trudno w ogóle znaleźć jakiegokolwiek znaczące pozycje literaturowe, które zajmowałyby się problematyką konsumpcji czy tym bardziej warunkami życia. Z. Krasiński. Procesy konsumpcji w ujęciu przestrzennym i metodyka ich badań. Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny. Rok XLIII- zeszyt 3- 1980, s. 212.
 - 2/ Uchwała nr 92/72 Rady Ministrów z dnia 7.IV.1972 r. w sprawie prowadzenia statystycznych badań warunków bytu ludności oraz załącznik do Uchwały nr 92/72 Rady Ministrów z dnia 7.IV.1972 r. Program Kompleksowych badań warunków bytu ludności /niepublikowana/. Statystyka państwowa uzyskała więc formalne podstawy prowadzenia badań, o których już wcześniej O. Lange napisał, że "empiryczne obserwacje warunków bytu ludności mogą być ujmowane w skali makroekonomicznej lub mikroekonomicznej. Mikroekonomiczne obserwacje posiadają priorytet w stosunku do makroekonomicznych, jeśli chodzi o możliwości określenia podstaw i zasad działalności gospodarczej ludności! O. Lange. Ekonomia polityczna. Warszawa 1959. T. 1, s. 127.
 - 3/ GUS. Nomenklatura Artykułów i Usług do Badania Spożycia /NAS/. Zeszyty Metodologiczne Nr 31. Warszawa 1973.

2. Już w początkowych latach badań /okres 1973-1979/ wydatki na turystykę w tak zakreślonych ramach okazały się pozycją budżetu rodzinnego o bardzo zróżnicowanym znaczeniu, zależnym przede wszystkim od źródła utrzymania, poziomu zamożności i dynamiki wzrostu dochodów.^{1/} Wysokość środków przeznaczanych w tym okresie w gospodarstwach domowych pracowniczych na finansowanie turystycznego wypoczynku swoich członków była nieosiągalna dla gospodarstw domowych z 3 pozostałych grup społeczno-ekonomicznych. Szczególnie minimalne były kwoty związane z turystyką członków gospodarstw domowych chłopskich /zaledwie 8-10% tego, co przeznaczają na turystykę gospodarstwa domowe pracownicze/. Trochę korzystniejsza niż w gospodarstwach domowych chłopskich była sytuacja w gospodarstwach domowych robotniczo-chłopskich. Natomiast w gospodarstwach domowych emerytów i rencistów było o tyle lepiej, że wielkość wydatków kierowanych na turystykę dochodziła w najlepszym przypadku nawet do 60% wielkości takich wydatków w gospodarstwach domowych pracowniczych /tab. 18/. Te dysproporcje między grupami społeczno-ekonomicznymi gospodarstw domowych były łagodniejsze jeśli rozpatrywać odrębnie tylko najniższą grupę dochodową. Niski standard materialny działał więc w kierunku wyrównywania niewielkiej aktywności turystycznej ubogich ludzi bez względu na turystyczne tradycje i turystyczne potrzeby środowiska społecznego. Nieco inne zależności można zauważyć, jeśli rozpatrywać odrębnie tylko najwyższą grupę dochodową. W tym przypadku wydatki na turystykę w gospodarstwach domowych emerytów i rencistów były wyraźnie bliżej poziomu wydatków na taki sam cel w gospodarstwach domowych pracowniczych. A więc jeśli dochody są

1/ Badaniem objęte zostały gospodarstwa domowe podstawowych grup ludności w kraju, a więc gospodarstwa domowe utrzymujące się:
- głównie z pracy najemnej w gospodarce uspołecznionej /pracownicze/
- z pracy najemnej w gospodarce uspołecznionej i nieuspołecznionej oraz z pracy w użytkowanym indywidualnym gospodarstwie rolnym /robotniczo-chłopskie/,
- głównie z pracy w użytkowanym indywidualnym gospodarstwie rolnym /chłopskie/, c.d. odnośnika na str.36

wystarczająco wysokie to na lepsze zaspokajanie potrzeby turystycznego wypoczynku pobudzające działa więcej czasu wolnego i jest to polepszenie niezależne od tego czy człowiek jest sprawny już nie do pracy a tylko do emerytury.

3. Z danych tab. 18 wynika więc, że wielkość wydatków na turystykę była zróżnicowana w poszczególnych środowiskach społeczno-ekonomicznych, ale różnice te posiadały swoją specyfikę przy najniższych i najwyższych dochodach. Pozwala to przypuszczać, że przy skrajnie niskich dochodach do poziomu tradycyjnie mało aktywnych turystycznie środowisk przybliżają się środowiska aktywniejsze, a przy skrajnie wysokich dochodach do poziomu tradycyjnie bardzo aktywnych turystycznie środowisk przybliżają się środowiska mało aktywne.

4. Rozpiętości w wydatkach na turystykę występowały nie tylko między ^{społeczno-}środowiskami ekonomicznymi. W każdym z tych środowisk gospodarstwa domowe z najniższej grupy dochodowej przeznaczały na turystyczny wypoczynek kwoty kilka a nawet kilkanaście razy mniejsze niż gospodarstwa domowe z najwyższej grupy dochodowej mimo, że nie było aż tak wielkich różnic w dochodach. W gospodarstwach domowych pracowniczych oraz emerytów i rencistów rozpiętości te były znaczniejsze niż w gospodarstwach domowych chłopskich oraz robotniczo-chłopskich /tab. 19/. Wzrost zamożności zachęcał więc pracowników oraz emerytów i rencistów do intensywniejszego wydatkowania na turystykę, a reakcja robotniko-chłopów i chłopów była w tych warunkach bardziej powściągliwa i należy

c.d. ze str.35.

- głównie z emerytur i rent /bez użytkowników indywidualnych gospodarstw rolnych/.

Poziom zamożności charakteryzowany był przez podział gospodarstw domowych według grup dochodowych. Podziału dokonywano uwzględniając wielkość dochodu rocznego /kwartalnego/ przypadającego na 1 osobę w gospodarstwie domowym.

wobec tego przypuszczać, że oczekiwała na wsparcie innymi niż wzrost dochodów działaniami.

5. Obserwacje w kilkuletnim okresie /1973-1979/ prowadzą do wniosku że turystyka elastycznie reagowała na wzrost dochodów gospodarstw domowych. Ich wydatki na turystykę w poszczególnych latach rosły w tempie szybszym niż dochody nominalne /tab. 20/. Najwięcej wyjątków od tej zależności wystąpiło w najniższej i najwyższej grupie dochodowej. Wobec tego przy najniższym poziomie dochodów ich pewien wzrost nie czyni jeszcze z turystyki pierwszoplanowego celu wydatkowania, a przy najwyższym poziomie dochodów ich pewien wzrost sprawia, że w gospodarstwach domowych inne cele wydatkowania coraz skuteczniej konkurują z turystyką.

6. Wymienione procesy wyznaczyły turystyce niezbyt znaczące miejsce w strukturze wydatków gospodarstw domowych w latach 1973-1979. Była to prawie niewidoczna pozycja w gospodarstwach domowych chłopskich oraz robotniczo-chłopskich /poniżej 1%/, niewielką wagę miała ona w gospodarstwach domowych emerytów i rencistów /ok. 2%/, a jej największe, przekraczające 3% udziały w **wydatkach** gospodarstw domowych pracowniczych również nie wystarczały do odgrywania dużej roli w hierarchii zaspakajanych potrzeb. Wydatki na turystykę, z niewielkimi wyjątkami, nie były konkurencyjne nawet w stosunku do wydatków na alkohol i tytoń /tab. 21/. Jedynie w najwyższej grupie dochodowej wśród gospodarstw domowych pracowniczych finansowano turystykę kwotami większymi od przepijanych /i przepalanych/, ale i w tym przypadku w 1979 r. wszystko wróciło do normy /i na alkohol i tytoń przeznaczono 4,84% - a na turystykę - 4,45% ogółu wydatków/. Był to chyba najpewniejszy zwiastun załamania polityki społecznej i gospodarczej.

7. Obciążenie budżetów wydatkami na turystykę wzrastało w latach 1973-1979 szczególnie wyraźnie wśród gospodarstw domowych robotniczo-chłopskich oraz emerytów i rencistów. Wzrost ten stawała się jednak wzrostem "jałowym", bez żadnego efektu, gdyż zaczynała mu towarzyszyć stagnacja czasu przeznaczonego na turystyczny wypoczynek. Połączenie czasu i wydatków w badaniach turystyki pokazuje, że większy wydatek na turystykę nie świadczy o jej upowszechnieniu jeśli czas trwania turystycznego wypoczynku pozostaje na tym samym poziomie. Wówczas większy wydatek oznacza wzrost cen i taki rozwój sytuacji zapowiadały dane z tab. 22.

8. Państwo prowadziło politykę świadomie zmierzającą do podwyższania gospodarstwom domowym kosztów turystycznego wypoczynku. W omawianych latach malało dofinansowanie turystyki z funduszu świadczeń społecznych /wynosiło ono w 1975 r. - 45,8%, w 1976 r. - 43,5%, w 1977 r. - 42,7%, w 1978 r. - 41,9%, w 1979 r. - 42%/.

9. Procesy omówione w pkt. 7,8 nie mogły zmienić sytuacji w której turystyka w strukturze spożycia przez ludność dóbr materialnych i usług niematerialnych z dochodów osobistych, liczonej w cenach stałych, miała najskromniejszy udział i charakteryzował się on trwałą, kilkuletnią stagnacją /tab. 23/.

10. Od 1985 r. GUS bada budżety gospodarstw domowych metodą rotacyjną^{1/}. Uzyskuje się również kwartalne przekroje danych oraz terenowe według makroregionów, co umożliwia rozpoznanie zróżnicowania spożycia turystycznego także w zależności od czasu /sezonu/ i przestrzeni.

1/ Wyniki badań budżetów gospodarstw domowych za 1985 r. nie są bezpośrednio porównywalne z danymi za lata poprzednie, uzyskiwanymi z badań prowadzonych inną metodą /ciągłą, a nie rotacyjną/. Wynika to z tego, że metoda rotacyjna zapewnia większą reprezentatywność badanej próby rodzin. GUS. Budżety gospodarstw domowych w 1985 r. Warszawa, 1986 s. III.

11. Cykl sezonowy w latach 1985-1988 był wyraźniejszy w gospodarstwach domowych pracowniczych niż w pozostałych grupach gospodarstw. Poza gospodarstwami z najniższej grupy dochodowej jedynie w gospodarstwach domowych emerytów i rencistów z najwyższej grupy dochodowej oraz w ogólnych wynikach dla gospodarstw domowych robotniczo-chłopskich występowały odchylenia od regularnych zmian sezonowych, w wyniku których wydatki na turystykę osiągały najwyższy poziom w III kwartale, w IV następował silny ich spadek, by od I kwartału znowu wznosić się do wakacyjnego szczytu. Widoczne stają się jednak pewne postępy w niwelowaniu tego szczytu i spłycaniu "przepaści" szczególnie między III i IV kwartałem /tab. 24/. Bliższa analiza tego zjawiska wskazuje, że duży w tym udział miała zagraniczna turystyka wyjazdowa. Na podstawie danych zawartych w tab. 24 można również stwierdzić, że członkowie gospodarstw domowych byli słabiej przyzwyczajeni do wakacyjnego sezonu, jeśli nie dysponowali zbyt dużymi dochodami lub nie byli pracownikami gospodarki uspołecznionej.

12. W latach 1985-88 poziom wydatków na turystykę w gospodarstwach domowych pracowniczych nadal znacznie przewyższał takie wydatki w pozostałych grupach gospodarstw. Niezależnie od sezonu, w każdym kwartale gospodarstwa domowe chłopskie były w tych proporcjach najniżej i nie bardzo widoczne, trochę lepszą pozycję miała turystyka w gospodarstwach domowych robotniczo-chłopskich, a gospodarstwa domowe emerytów i rencistów były pod tym względem najbliższej gospodarstw domowych pracowniczych /tab. 25/. Jednak i z danych tej tabeli można wnioskować, że większe szanse na zbliżenie się do poziomu wydatków na turystykę w gospodarstwach domowych pracowniczych stwarzały się dla pozostałych grup gospodarstw w innych kwartałach niż III.

13. Relacja między wzrostem dochodów a wzrostem wydatków na turystykę traciła w okresie 1985-1988 klarowność. Z porównania III kwartału 1986 r. z takim samym okresem roku poprzedniego /III kwartałem 1985/ wynika, że tempo wzrostu wydatków na turystykę w gospodarstwach domowych pracowniczych było wyższe od tempa wzrostu dochodów. Taka sytuacja była również w IV kwartale 1986 r. i I kwartale 1987 r. Jednak w II i III kwartale 1987 r. /w porównaniu z II i III kwartałem 1986 / dochody wzrosły szybciej od wydatków na turystykę i powtórzyła się taka tendencja również w I i III kwartale 1988 r. /w porównaniu z I i III kwartałem 1987 /. To świadczy, że nominalny wzrost dochodów ztracał w znacznym stopniu swoją skuteczność jako czynnik dynamizujący wydatki na turystykę./tab. 26/. Malą więc elastyczność dochodowa turystyki i jej konkurencyjność w stosunku do innych potrzeb zaspokajanych przez gospodarstwa domowe.

14. Wydatki na turystykę można rozpatrywać jako finansową, a dni turystycznego wypoczynku jako rzeczową stronę tego samego zjawiska - spożycia turystycznego. Wzrost nominalnych wielkości finansowych nie musi być jednoznaczny ze wzrostem wielkości rzeczowych. Taka sytuacja występowała w każdym z kwartałów 1987 r. /w porównaniu z takimi samymi kwartałami 1986 r./ w gospodarstwach domowych pracowniczych - wzrosły wydatki na turystykę, zmalał czas turystycznego wypoczynku. W ten sam sposób liczony czas turystycznego wypoczynku wzrósł w każdym z kwartałów w 1988 r. w porównaniu z 1987 r. ale nie w takim szybkim tempie jak wydatki na turystykę /tab. 27/. Stąd wniosek, że w gospodarstwach domowych wzrost wydatków na turystykę wcale nie świadczy o wzroście znaczenia wypoczynku turystycznego jeśli rozpatrywany jest w oderwaniu od wielkości rzeczowych. Część wydatków na turystykę może nie

powodować wzrostu czasu turystycznego wypoczynku lecz jedynie pokrywać rosnącą cenę tego czasu.

15. Notowania cen artykułów i usług - reprezentantów dla wyliczeń wskaźników cen w sporcie, turystyce i wypoczynku informują, że w grupie usług których ceny wzrosły najszybciej w latach 1985-1988 były zarówno ogólne koszty jednego osobodnia wczasowego, jak i dopłaty z dochodów własnych wnoszone przez ludność za tę formę wypoczynku. Te wskaźniki wzrostu cen były przeważnie wyższe od wskaźnika wzrostu przeciętnych dochodów nominalnych w gospodarstwach domowych, a opłata pobierana od pracownika rosła najszybciej /tab. 28/. Imprezy zagranicznej turystyki wyjazdowej /do krajów socjalistycznych/ brane pod uwagę w notowaniach cen drożały również szybciej od wzrostu przeciętnych dochodów. Szybko drożały też proste i godne szerokiej dostępności artykuły /np. piłka, czepek kąpielowy/, a także nieskomplikowane usługi /np. wypożyczenie namiotu, miejsce pod samochód osobowy na campingu/. Porównanie cen z dochodami sygnalizuje drenażowe tendencje wobec konsumenta na rynku turystycznym. Np. na 2-tygodniową wycieczkę pociągiem do Bułgarii z noclegiem w kwaterach prywatnych trzeba było przeznaczać kwartalne dochody przypadające na 1 osobę, zakup plecaka pochłaniał 2-tygodniowe takie dochody. Te przykłady potwierdzają, że w rozpatrywanym okresie wzrost cen w turystyce był szybszy niż wzrost dochodów gospodarstw domowych.

16. Tendencji takich nie było w stanie neutralizować dofinansowanie turystyki z funduszy społecznych. Wydatki na turystykę, coraz mniej czułe na wzrost dochodów nominalnych, uzyskiwały również coraz mniej znaczące wsparcie w świadczeniach społecznych. Powoli ale systematycznie malały nawet dopłaty do prestiżowych w polityce socjalnej państwa form turystyki: wczasów pracowniczych oraz kolonii dla dzieci i młodzieży /tab. 29/. Trzeba jednak zwrócić uwagę, że nie-

dostatek środków wywoływał usiłowanie takiego ich rozdziału, aby wspierały wydłużanie sezonu turystycznego. W gospodarstwach domowych pracowniczych otrzymywano w II kwartale w okresie 1986-1988 wyższe dofinansowanie wczasów niż w III kwartale, a gospodarstwa domowe emerytów i rencistów otrzymywały w tych ~~latach~~ ^{latach} właśnie w III kwartale najniższe dofinansowanie wczasów. Warto też podkreślić, że do rodzin chłopskich dofinansowanie turystyki z funduszy społecznych docierało jedynie wówczas, gdy ich dzieci uczestniczyły w koloniach i obozach młodzieżowych. Poza tym wyjątkiem dofinansowanie turystyki, w tym wczasów pracowniczych i kolonii młodzieżowych raczej biernie łagodziło skutki inflacji niż różnicowało aktywnym wsparciem wybrane formy turystycznego wypoczynku dla wybranych grup ludności.

17. W rozliczonej dla całego roku średniej strukturze wydatków na turystykę - wydatki na wczasy pracownicze stanowiły najbardziej znaczącą pozycję. Na tę formę wypoczynku gospodarstwa domowe przeznaczały bowiem ponad 1/3 rocznej kwoty wydatków na turystykę. W poszczególnych kwartałach to znaczenie wczasów w całej strukturze ulegało jednak dużej fluktuacji z tendencją raczej malejącą w miarę upływu czasu od 1985 do 1988 r. W gospodarstwach domowych pracowniczych wczasy dominowały w strukturze wydatków w II i III kwartale, w I kwartale więcej znaczyły wydatki na kolonie i obozy młodzieżowe oraz na sprzęt sportowy i turystyczny /tab. 30/. Ale zakupy sprzętu stosunkowo najwięcej ważyły w strukturze wydatków w IV kwartale każdego roku z okresu 1985-1988. Również w IV kwartale w omawianych latach coraz większą część wydatków związanych z turystyką przeznaczano na zagraniczną turystykę wyjazdową. Skojarzenie największego zainteresowania w IV kwartale sprzętem i wyjazdami zagra-

nicznymi może wywoływać pewne domysły, wymagające jednak potwierdzenia - najlepiej u celników. Niewątpliwie jednak liberalizacja polityki paszportowej sprawiła, że wyjazdy zagraniczne nieustannie nabierały znaczenia we wszystkich grupach społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych, gdyż przy zaopatrzeniu rynku krajowego nawet tradycyjnie mało podatne na turystykę środowiska społeczne szybko doceniły różnice dla gospodarstwa domowego wynikające z pobytu turystycznego w kraju i za granicą.

18. Jednak przesunięcia w wewnętrznej strukturze wydatków na turystykę jeszcze za słabo dynamizowały wielkość tych wydatków i nie poprawiały wyraźnie ich udziału w kwartalnym budżecie gospodarstwa domowego. W IV kwartale turystyka w budżecie - szczególnie innych niż pracownicze - gospodarstw domowych była ledwo widoczna, w I i II kwartale w gospodarstwach domowych chłopskich oraz robotniczo-chłopskich ciągle nie może osiągnąć udziału większego od 1% . W gospodarstwach domowych pracowniczych w III kwartale 1988 nie osiągnięto poziomu nie tylko z III kwartału 1987, ale również z III kwartału 1986. Bardzo pogorszyła się pod tym względem również sytuacja gospodarstw domowych emerytów i rencistów. Środki społeczne oraz dochody własne aktywizujące turystykę wśród członków tych gospodarstw wyraźnie nie nadążają za spiralą inflacyjną mimo permanentnych waloryzacji i dopłat osłonowych. W II i III kwartale 1988 gospodarstwa domowe emerytów i rencistów wydatkowały na turystykę mniejszą część swoich budżetów niż w takich samych kwartałach 1985 i 1986. Zjawiska regresu w 1988 r. w porównaniu do 1985 i 1986 wystąpiły również wśród gospodarstw domowych z najwyższej grupy dochodowej /tab.31/. Coś jednak musiało szwankować w gospodarce turystycznej jeśli nie mogła nawet u najbogatszych wywołać rosnącej hoj-

ności w zakupach atrakcyjnej oferty turystycznej.

19. Jedynie w III kwartale każdego z lat w okresie 1985-1988 turystyka więcej znaczyła w strukturze spożycia gospodarstw domowych pracowniczych. Wówczas wskaźnik udziału wydatków na turystykę zbliżał się lub przekraczał wskaźniki udziału wydatków na opał, higienę, a nawet kulturę. /tab.32/ W tych grupach w lecie występuje pewne ograniczanie wydatków związane z warunkami klimatycznymi /opał/lub przerwami urlopowo-wakacyjnymi w opiece nad dziećmi np. przerwa w pracy żłobków /wydatki w grupie higiena i ochrona zdrowia/, przerwy w przedszkolach w zakwaterowaniu młodzieży i studentów /wydatki w grupie kultura, oświata, wychowanie/. Turystyka wykorzystywała więc pewne sezonowe przegrupowania środków jakie następują w budżetach domowych w ciągu letnich miesięcy. Natomiast turystyka nie miała w omawianym okresie "siły przebicia" racjonalizującej lub unowocześniającej całą strukturę spożycia, na co liczone w docelowych modelach konsumpcji i prognozach spożycia^{1/}.

20. Brak zaufania do turystyki jako popularnego "wywoływacza" pozytywnych zmian w strukturze konsumpcji umacniają liczone w cenach stałych dane dotyczące spożycia przez ludność dóbr materialnych i usług niematerialnych z dochodów osobistych. W takim układzie znaczenie turystyki w omawianym okresie było niewiele większe od 1%. /tab. 33/. Turystyka konkuruje więc z pewnymi kierunkami wydatkowania - nawet na alkohol i tytoń- jeżeli spożycie wspomagane jest świadczeniami społecznymi /tab. 32/. i to w zasadzie tylko w sprzyjającym okresie /letnim/ i w środowiskach /pracowniczych/

1/ Prognoza spożycia do 1990 r. określając podstawowe wielkości konsumpcji charakteryzuje poziom i zmiany jakie się dokonają w jej strukturze. Najbardziej dynamicznie będą się rozwijały usługi z zakresu: urządzenia mieszkania, kultury i oświaty, sportu, turystyki i wypoczynku. Najszybciej powinny wzrastać wydatki na turystykę. E. Wiszniewski. Polityka konsumpcji w Polsce. PWE. Warszawa 1979 s. 232.

o w miarę ugruntowanych potrzebach turystycznego wypoczynku. Natomiast na rozdysponowywanie w ciągu roku przez ludność wyłącznie dochodów osobistych turystyka nie miała większego wpływu zarówno w czasach dawnego, woluntarystycznego systemu gospodarczego jak i obecnego, reformatorskiego. Alkohol i tytoń były /tab. 23/ i są /tab. 33/ pożywności drugą co do znaczenia pozycją w rzeczowej strukturze spożycia, a turystyka była i pozostała w niej pozycją ostatnią, około 15 razy mniejszą. Z tego punktu widzenia reformy w ubiegłych latach były wewnętrzną sprawą gospodarki a nie środkiem podważającym tradycyjnie złe nawyki konsumpcyjne.

21. Roczne dane z badań budżetów gospodarstw domowych umożliwiają pokazanie roli wydatków na turystykę według makroregionów w których zlokalizowane były te gospodarstwa /tab.34/. Terytorialne zróżnicowanie wagi wydatków na turystykę w wydatkach ogółem było znaczne i zależne także od grupy społeczno-ekonomicznej gospodarstwa domowego. Ogólnie dla czterech rozpatrywanych środowisk społecznych najlepsza sytuacja w latach 1985-1986 była w makroregionie stołecznym i południowym - w których wydawano na turystykę relatywnie więcej niż wynosiła w danym roku średnia dla Polski. W 1987 r. makroregion stołeczny nie osiągnął już średniego dla kraju wskaźnika wydatków na turystykę w gospodarstwach domowych chłopskich oraz robotniczo-chłopskich. Natomiast makroregion środkowo-zachodni miał w okresie 1985-1987 tylko jeden wskaźnik /w 1987 r. dla gospodarstw domowych robotniczo-chłopskich / lepszy od średniej krajowej, w pozostałych przypadkach pozycja gospodarstw domowych w tym makroregionie była gorsza od tej średniej. Niewiele lepiej było w makroregionie środkowo-wschodnim. W makroregionie środkowym zdecydowanie najgorszą sytuację w kraju jeśli chodzi o turystyczny wypoczynek mieli chłopi i robotniko-chłopi,

natomiast pracownicy oraz emeryci i renciści zawsze, w okresie 1985-1987 lepszą niż przeciętnie w kraju. Odwrotnie było w makroregionie południowo-zachodnim, w którym w analizowanym okresie zawsze korzystniejsze od przeciętnej dla kraju relacje miały gospodarstwa chłopskie i robotniczo-chłopskie. Mało korzystne przemiany zaszły w makroregionie północno-wschodnim, w którym do gospodarstw domowych pracowniczych oraz emerytów i rencistów pozostających stale "pod" średnią dołączyli w 1987 r. chłopi, a w 1986 r. i 1987 r. robotniko-chłopi. Powyższe obserwacje prowadzą do wniosku, że do polityki określającej natężenie turystycznego wypoczynku i jego dofinansowanie muszą być wprowadzone świadomie i na stałe elementy oddziałujące na zróżnicowanie terytorialne i zapobiegające istnieniu lub pogłębianiu się szkodliwych dysproporcji w tym zakresie.

- . -

Przedstawiona dokumentacja liczbowa i komentarz o turystyce w strukturze gospodarki narodowej i spożycia upoważnia do stwierdzenia trzech podstawowych faktów:

a/ od czasu wyodrębnienia w gospodarce narodowej gałęzi turystyka i wypoczynek nie nastąpiła większa od przeciętnej /"burzliwa"/ intensyfikacja rozwoju sieci jednostek gospodarczych działających w turystyce. Nie nastąpiła również intensywniejsza poprawa w wyposażeniu jednostek gospodarki turystycznej w majątek trwały lub w unowocześnianie tego majątku. Do tej pory reforma gospodarcza nie uznała więc turystyki za dziedzinę godną uczestniczenia w ogłoszonej już od dawna restrukturyzacji gospodarki.

b/ jeszcze wcześniej niż w strukturze gospodarki badania statystyki państwowej wyodrębniły turystykę w strukturze konsumpcji. Jednak zarówno w czasach przed reformą jak i po kolejnych etapach reformy nie zaobserwowano wyraźnej zmiany miejsca turystyki w struk-

turze konsumpcji i pozostawało ono w ogólnych przekrojach podrzędne, a nabierało znaczenia tylko w pewnych przekrojach szczegółowych przy zachowaniu określonych warunków /dofinansowanie/ i okoliczności /lato/. Było to jednak za mało aby turystyka mogła się znaleźć w zbiorze czynników racjonalizujących i unowocześniających strukturę konsumpcji.

c/ jako gałąź gospodarki i składnik struktury spożycia turystyka pozostaje zjawiskiem bardzo zróżnicowanym. Wywoływanie pożądanych zmian w takim zjawisku wymaga również zróżnicowanych działań. Konieczne jest więc pogłębianie badań w wielu przekrojach, gdyż nie znając zależności cząstkowych można mieć wysoce niepełny zasób informacji o zmianach w turystyce, jeśli ich rozpoznanie kończy się tylko na wielkościach ogólnych.

Tab. 18. Zróżnicowanie wydatków na turystykę w poszczególnych grupach gospodarstw domowych

/poziom wydatków na turystykę w gospodarstwach domowych pracowniczych w danym roku = 100 /

Gospodarstwa domowe:		1973	1974	1976	1979
a - chłopskie					
b - robotniczo-chłopskie					
c - emerytów i rencistów					
O G O Ł E M					
a		10,3	8,8	8,3	10,0
b		18,1	18,8	17,2	21,9
c		51,7	52,4	46,5	60,9
W najniższej grupie dochodowej					
a		26,3	21,3	34,8	20,7
b		53,8	39,3	50,4	35,6
c		77,5	57,4	41,7	70,7
W najwyższej grupie dochodowej					
a		8,4	4,1	5,2	7,1
b		6,7	12,1	16,5	37,5
c		53,2	52,5	122,0	86,9

Zródło: obliczenia własne na podstawie danych z tabulogramów i materiałów udostępnionych przez Departament Badań Społecznych GUS.

Tab. 19. Rozpiętości w dochodach i wydatkach na turystykę między gospodarstwami domowymi z najwyższej i najniższej grupy dochodowej.

Iloraz przypadających na najwyższą oraz najniższą grupę dochodową kwot:	1973	1974	1976	1979
a/ dochodów				
b/ wydatków na turystykę, w gospodarstwach domowych:				
pracowniczych				
a	5	4	6	5
b	24	16	21	17
chłopskich				
a	6	6	7	7
b	8	3	3	6
robotniczo-chłopskich				
a	5	5	6	5
b	3	5	7	18
emerytów i rencistów				
a	6	4	5	6
b	17	14	60	21

Zródło: jak w tab. 18

Tab. 20. Porównanie tempa wzrostu dochodów nominalnych oraz wydatków na turystykę /w cenach bieżących/.

1973 r. = 100

Gospodarstwa domowe a - pracownicze b - chłopskie c - robotniczo- chłopskie d - emerytów i ren- cistów	1973	1974	1976	1979
O G O Ł E M				
Dochody				
a	100,0	114,0	137,6	180,7
b	100,0	109,2	136,9	193,3
c	100,0	112,4	138,1	188,6
d	100,0	110,5	131,1	193,6
Wydatki na turystykę				
a	100,0	128,6	183,2	212,2
b	100,0	109,8	147,1	205,9
c	100,0	133,7	174,2	257,3
d	100,0	130,2	164,7	249,5
W najniższej grupie dochodowej				
Dochody				
a	100,0	123,9	128,9	131,2
b	100,0	122,0	123,4	181,7
c	100,0	118,9	123,7	183,4
d	100,0	128,8	129,8	190,0
Wydatki na turystykę				
a	100,0	152,5	143,8	217,5
b	100,0	123,8	190,5	171,4
c	100,0	111,6	134,9	144,2
d	100,0	112,9	77,4	198,4
W najwyższej grupie dochodowej				
Dochody				
a	100,0	101,8	133,6	168,9
b	100,0	105,8	136,8	186,7
c	100,0	109,4	134,7	175,8
d	100,0	100,8	125,2	206,1
Wydatki na turystykę				
a	100,0	97,7	123,2	154,9
b	100,0	47,2	76,7	130,1
c	100,0	176,9	303,1	865,4
d	100,0	96,4	282,4	252,9

Zródło: jak w tab. 18.

Tab. 21. Struktura wydatków w gospodarstwach domowych

Gospodarstwa domowe: a/ pracownicze b/ chłopskie c/ robot.-chłopskie d/d emerytów i rencistów	O G O Ł E M			
	1973	1974	1976	1979
	2	3	4	5
W Y D A T K I	100,00	100,00	100,00	100,00
Żywność				
a	42,71	41,28	39,85	37,82
b	56,48	54,99	52,66	45,26
c	51,18	48,20	45,74	42,80
d	53,70	53,40	52,24	48,07
Alkohol i tytoń				
a	3,72	3,89	4,55	5,03
b	3,92	4,36	4,68	5,50
c	3,91	4,07	4,66	5,45
d	2,78	2,75	3,41	4,31
Odzież i obuwie				
a	16,84	16,93	16,27	15,13
b	14,77	14,80	15,44	14,63
c	17,68	17,71	17,64	15,75
d	10,87	11,00	10,53	11,15
Mieszkanie				
a	11,19	11,83	12,77	13,13
b	8,83	9,74	11,75	13,02
c	9,94	11,81	13,62	13,84
d	10,01	9,99	10,05	11,76
Opał, energia				
a	3,56	3,45	3,28	2,87
b	3,66	3,65	3,59	3,49
c	3,05	2,90	2,95	2,89
d	5,88	5,87	5,82	4,71
Higiena i ochrona zdrowia				
a	3,31	3,21	3,35	3,63
b	2,09	2,19	2,26	2,52
c	2,07	2,08	2,20	2,45
d	3,99	4,17	4,31	4,52
Kultura, oświata, wychowanie				
a	6,39	6,60	6,77	7,50
b	3,89	4,08	3,86	4,26
c	4,52	4,71	4,55	4,95
d	4,77	4,53	4,69	5,43
Turystyka i wypoczynek				
a	2,74	3,07	3,59	3,04
b	0,38	0,37	0,40	0,39
c	0,67	0,76	0,80	0,87
d	1,64	1,91	2,04	2,10
Transport i łączność				
a	5,48	5,97	5,73	7,24
b	4,38	4,04	3,61	7,45
c	3,90	4,62	4,86	6,78
d	3,40	3,42	3,62	3,51
Wydatki osobno nie wymienione				
a	4,06	3,77	3,84	4,61
b	1,60	1,78	1,75	3,48
c	3,08	3,14	2,98	4,22
d	2,96	2,96	3,29	4,44

G r u p a				d o c h o d o w a			
najniższa				najwyższa			
1973	1974	1976	1979	1973	1974	1976	1979
6	7	8	9	10	11	12	13
100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
54,24	52,21	54,64	51,14	31,93	32,36	30,32	29,52
63,92	61,80	61,73	55,68	44,39	46,28	44,23	33,69
59,87	54,59	53,52	50,73	43,71	40,88	35,57	35,21
62,10	62,99	63,69	58,62	37,83	37,65	33,56	32,50
3,21	3,34	4,32	4,84	3,82	4,09	4,67	4,84
3,43	3,87	4,17	5,57	4,29	4,62	4,43	5,17
3,37	3,76	4,07	4,23	5,06	4,76	5,36	6,07
2,39	2,38	3,00	3,57	3,66	3,10	3,17	5,18
15,35	16,75	15,54	14,51	16,72	16,09	14,80	14,08
13,12	14,04	13,68	14,86	14,80	14,45	16,45	13,10
15,83	17,10	16,13	14,73	16,75	17,39	15,77	15,75
10,82	9,65	9,67	10,69	13,70	16,56	13,69	10,93
8,86	8,80	7,82	9,60	12,16	12,68	13,70	14,62
7,67	6,95	7,84	7,53	10,55	14,32	15,56	19,64
6,34	8,37	9,63	10,62	11,13	15,59	14,57	14,23
7,40	7,50	7,35	8,06	12,56	13,84	15,43	19,34
3,92	3,96	3,94	3,78	2,97	2,88	2,79	2,25
3,37	3,76	3,80	3,59	3,66	3,31	3,75	3,07
2,69	2,67	2,66	3,05	2,76	2,79	2,98	2,51
6,02	6,62	6,00	5,64	4,44	3,60	4,36	2,45
2,64	2,70	2,75	3,38	3,82	3,53	3,51	3,74
1,92	2,24	2,37	2,66	2,20	2,25	2,15	2,07
3,46	3,41	3,10	4,07	4,99	4,19	5,76	4,09
1,92	1,93	2,14	2,49	2,00	1,90	2,10	2,53
4,98	5,29	4,92	5,75	7,44	7,10	7,25	8,36
3,11	3,28	2,83	3,93	4,19	4,45	4,57	4,24
4,09	3,92	4,29	4,72	4,66	5,58	5,38	5,49
3,27	2,94	3,09	4,63	9,21	5,84	6,54	6,94
0,98	1,18	1,03	1,04	5,05	4,89	4,68	4,45
0,26	0,26	0,36	0,22	0,60	0,28	0,40	0,39
0,57	0,50	0,54	0,39	0,45	0,71	0,94	2,22
0,71	0,63	0,41	0,71	3,08	2,58	6,04	3,72
2,26	2,83	2,41	2,55	11,19	11,86	13,37	12,62
2,18	2,60	2,02	3,17	12,89	6,94	5,59	14,54
2,79	4,46	4,69	5,54	8,10	6,37	13,06	11,91
2,12	2,31	2,02	1,83	6,62	4,20	6,93	7,61
3,56	2,94	2,63	3,41	4,90	4,52	4,91	5,52
1,02	1,20	1,20	2,79	2,43	3,10	2,87	4,09
2,53	2,70	2,33	3,50	5,38	4,03	4,27	4,08
1,71	1,57	1,67	2,18	3,91	8,44	4,52	7,24

Tab. 22. Przyrost ^{czasu} i wydatków przeznaczonych na turystykę

1978 = 100

a - czas turystycznego wypoczynku b - wydatki na turystykę w gospodarstwach domowych	1978	1979
pracowniczych		
a	100,0	94,9
b	100,0	106,1
chłopskich		
a	100,0	102,9
b	100,0	125,0
robotniczo-chłopskich		
a	100,0	98,9
b	100,0	110,1
emerytów i rencistów		
a	100,0	97,7
b	100,0	121,6

Zródło: jak w tab. 18

Tab. 23. Struktura spożycia przez ludność dóbr materialnych i usług niematerialnych z dochodów osobistych /ceny stałe z 1.I.1977

Wyszczególnienie	1975	1976	1977	1978	1979
O G O Ł E M.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
w tym:					
Żywność	38,0	37,5	35,3	35,7	35,9
Alkohol i tytoń	14,0	14,9	15,8	15,3	15,4
Odzież i obuwie	15,5	14,9	13,9	13,0	12,7
Mieszkanie	12,8	12,7	13,5	13,7	12,9
Opał, energia elektr.	1,6	1,5	1,4	1,5	1,5
Higiena osobista i ochrona zdrowotna	3,0	3,2	3,3	3,1	3,3
Kultura, oświata, wychowanie	5,2	5,4	5,5	5,3	5,8
Sport, turystyka i wypoczynek	1,0	1,1	1,1	1,1	1,1
Transport i łączność	7,4	7,6	8,7	9,3	9,4

Źródło: jak w tab. 18

Tab. 24. Procentowe odchylenia wydatków na turystykę w gospodarstwach domowych w poszczególnych kwartałach w 1985-1988 r.

III kwartał danego roku = 100

Gospodarstwa domowe	Rok	K w a r t a ł y			
		I	II	III	IV
Pracownicze	1985	.	.	100,0	18,3
	1986	21,4	58,9	100,0	20,0
	1987	28,2	58,1	100,0	21,4
	1988	22,1	58,0	100,0	26,2
Chłopskie	1985	.	.	100,0	34,8
	1986	60,7	73,8	100,0	33,0
	1987	27,9	74,0	100,0	37,4
	1988	45,5	84,6	100,0	78,1
Robotniczo-chłopskie	1985	.	.	100,0	31,4
	1986	41,1	79,0	100,0	52,4
	1987	36,8	102,0	100,0	46,3
	1988	18,9	62,4	100,0	47,8
Emerytów i rencistów	1985	.	.	100,0	15,2
	1986	18,9	86,4	100,0	22,9
	1987	22,9	94,6	100,0	25,6
	1988	22,8	63,6	100,0	36,8
W gospodarstwach domowych z grupy dochodowej:					
n a j n i ż s z e j					
Pracownicze	1985	.	.	100,0	50,0
	1986	39,0	76,7	100,0	20,2
	1987	345,1	357,8	100,0	443,1
	1988	3,5	11,2	100,0	11,2
Emerytów i rencistów	1985	.	.	100,0	38,6
	1986	1,3	4,2	100,0	0,4
	1987	1,8	38,4	100,0	345,7
	1988	135,5	209,9	100,0	79,4
n a j w y ż s z e j					
Pracownicze	1985	.	.	100,0	17,6
	1986	24,5	66,7	100,0	17,1
	1987	26,5	59,4	100,0	20,3
	1988	28,9	75,2	100,0	17,2
Emerytów i rencistów	1985	.	.	100,0	13,9
	1986	12,9	108,0	100,0	19,7
	1987	19,9	137,9	100,0	23,3
	1988	54,1	65,0	100,0	26,9

Zródło: jak w tab. 18

Tab. 25. Zróżnicowanie wydatków na turystykę według kwartałów w 1985 - 1988 r. w poszczególnych grupach gospodarstw domowych.

/poziom wydatków na turystykę w gospodarstwach domowych pracowniczych w poszczególnym kwartale danego roku = 100/

Gospodarstwa domowe	Rok	K w a r t a ł y			
		I	II	III	IV
Chłopskie	1985	.	.	12,99	24,74
	1986	27,10	12,16	19,56	15,75
	1987	10,85	13,95	10,95	19,15
	1988	26,19	18,57	12,72	37,89
Robotniczo-Chłopskie	1985	.	.	17,83	30,67
	1986	30,61	21,72	15,97	41,75
	1987	16,57	22,28	12,69	27,47
	1988	20,41	25,60	23,79	43,32
Emerytów i rencistów	1985	.	.	62,36	51,92
	1986	37,85	63,71	42,81	49,00
	1987	31,67	63,63	39,07	46,81
	1988	46,60	49,53	45,15	63,26

Zródło: jak w tab. 18

Tab. 26. Tempo wzrostu dochodów nominalnych oraz wydatków na turystykę w gospodarstwach domowych pracowniczych, w latach 1986-1988.

/taki sam kwartał w roku
poprzednim = 100/

Rok	K w a r t a ł y			
	I	II	III	IV
	D O C H O D Y			
1986	.	.	116,8	120,4
1987	116,7	121,2	121,9	123,3
1988	154,9	159,0	173,4	197,8
	W Y D A T K I N A T U R Y S T Y K E			
1986	.	.	127,2	139,3
1987	159,3	121,1	121,1	129,3
1988	129,3	164,8	165,1	202,7

Zródło: jak w tab. 18

Tab. 27. Tempo wzrostu czasu i wydatków przeznaczonych na turystykę w gospodarstwach domowych pracowniczych w latach 1986-1988.

/taki sam kwartał roku poprzedniego=100/

ROK	K w a r t a ł y			
	I	II	III	IV
	W Y D A T K I		N A T U R Y S T Y K E	
1986	.	.	127,2	139,3
1987	159,3	121,1	121,1	129,3
1988	129,3	164,8	165,1	202,7
	C Z A S T U R Y S T Y C Z N E G O W Y P O C Z Y N K U			
1986	.	.	117,7	122,2
1987	80,6	89,7	93,3	77,3
1988	127,6	110,4	105,0	135,3

Zródło: jak w tab. 18

Tab. 28. Tempo wzrostu kosztów 1 osobodnia pobytu na czasach pracowniczych oraz opłaty pobieranej za ten pobyt od uczestników w latach 1986-1988.

/ taki sam kwartał roku poprzedniego
= 100 /

Rok	K w a r t a ł y			
	I	II	III	IV
	Koszt jednego		osobodnia	
1986	.	.	111,1	138,5
1987	99,6	140,3	124,6	143,4
1988	168,3	150,6	156,1	134,4
	Opłata pobierana		od uczestników	
1986	.	.	109,3	143,7
1987	99,1	141,8	136,5	159,1
1988	156,5	143,8	162,6	148,5

Zródło: jak w tab. 18

Tab. 29. Udział świadczeń bezpłatnych w wydatkach na wczasy pracowni-
cze oraz kolonie i obozy młodzieżowe, w gospodarstwach domo-
wych, ww latach 1985-1988.

/dofinansowanie wczasów w % /

Gospodarstwa domowe	Rok	K w a r t a ł y			
		I	II	III	IV
Pracownicze	1985	.	.	51,42	63,00
	1986	45,99	52,14	51,96	52,66
	1987	49,08	52,95	50,50	43,64
	1988	48,39	54,21	47,09	43,04
Chłopskie	1985	.	.	-	-
	1986	-	-	-	-
	1987	-	-	0	100,0
	1988	-	-	0	-
Robotniczo-chłopskie	1985	.	.	49,39	-
	1986	0	49,54	55,66	-
	1987	56,12	53,79	34,26	-
	1988	67,35	14,30	47,03	82,15
Emerytów i rencistów	1985	.	.	62,16	57,11
	1986	66,99	62,09	58,86	57,84
	1987	71,49	53,77	50,43	63,09
	1988	53,19	61,04	48,56	65,79

Tab. 29 /dok./

/ dofinansowanie kolonii i obozów
młodzieżowych w % /

Gospodarstwa domowe	Rok	K w a r t a ł y			
		I	II	III	IV
Pracownicze	1985	.	.	69,93	57,36
	1986	62,87	60,05	65,10	54,00
	1987	60,26	58,86	64,38	48,53
	1988	57,83	60,10	64,18	64,68
Chłopskie	1985	.	.	57,17	-
	1986	52,22	13,37	50,83	0
	1987	84,54	52,63	71,35	44,0
	1988	26,68	54,43	52,73	-
Robotniczo-chłopskie	1985	.	.	77,97	49,34
	1986	64,17	59,79	64,97	-
	1987	34,00	61,96	62,33	65,03
	1988	69,27	74,10	69,04	36,02
Emerytów i rencistów	1985	.	.	86,62	88,15
	1986	81,54	74,28	65,67	-
	1987	57,05	53,89	55,89	0
	1988	73,28	59,10	66,32	0

Zródło: jak w tab. 18.

Tab. 30. Struktura wydatków na turystykę w gospodarstwach domowych pracowniczych

/wydatki na turystykę w poszczególnym kwartale danego roku = 100/

Rodzaj wydatków na turystykę	Rok	K w a r t a ł y			
		I	II	III	IV
Sprzęt sportowy i turystyczny	1985	.	.	8,52	37,94
	1986	23,87	10,81	8,59	36,01
	1987	23,50	11,62	9,37	39,13
	1988	26,30	11,50	11,26	39,12
Usługi w zakresie sprzętu sportowego i turystycznego	1985	.	.	0,15	0,17
	1986	0,18	0,09	0,04	0,07
	1987	0,21	0,20	0,05	0,26
	1988	0,24	0,13	0,06	0,15
Wydatki na turystykę krajową	1985	.	.	8,26	14,80
	1986	9,62	11,54	6,80	10,93
	1987	9,21	10,79	8,43	14,72
	1988	7,88	11,14	7,04	11,43
Wydatki na turystykę zagraniczną	1985	.	.	12,47	16,17
	1986	9,52	16,84	10,34	18,01
	1987	13,06	12,12	16,71	20,54
	1988	13,62	13,89	17,27	22,56
Wczasy pracownicze	1985	.	.	44,42	11,56
	1986	22,02	31,60	42,90	12,70
	1987	19,28	37,25	36,95	11,00
	1988	17,66	32,74	32,57	10,22
Wczasy pozostałe	1985	.	.	8,40	3,93
	1986	8,29	5,85	12,31	4,91
	1987	9,48	4,22	12,04	3,74
	1988	11,78	6,41	11,96	5,80
Wczasy dla dzieci i młodzieży	1985	.	.	16,38	13,45
	1986	21,99	22,09	17,82	15,15
	1987	21,13	22,73	15,41	9,66
	1988	19,76	23,11	18,57	9,52
Pozostałe wydatki	1985	.	.	1,40	1,98
	1986	4,51	1,18	1,20	2,22
	1987	4,13	1,07	1,04	0,95
	1988	2,76	1,08	1,27	1,20

Zródło: jak w tab. 18

Tab. 31. Udział wydatków na turystykę w ogólnych wydatkach gospodarstw domowych w danym kwartale, w latach 1985-1988 / w % /.

Gospodarstwa domowe	Rok	K w a r t a ł y			
		I	II	III	IV
Pracownicze	1985	.	.	5,00	0,88
	1986	1,37	3,46	5,68	1,01
	1987	1,51	3,35	5,50	1,00
	1988	1,56	3,51	5,34	1,10
Chłopskie	1985	.	.	0,65	0,21
	1986	0,37	0,41	0,52	0,15
	1987	0,21	0,47	0,56	0,17
	1988	0,42	0,62	0,65	0,38
Robotniczo-chłopskie	1985	.	.	1,01	0,28
	1986	0,47	0,82	1,00	0,46
	1987	0,34	0,83	0,75	0,29
	1988	0,36	0,97	1,32	0,51
Emerytów i rencistów	1985	.	.	3,15	0,47
	1986	0,52	2,17	2,38	0,50
	1987	0,46	2,03	1,97	0,43
	1988	0,71	1,64	2,22	0,71
w gospodarstwach domowych z grupy dochodowej:					
n a j n i ż s z e j					
Pracownicze	1985	.	.	0,53	0,25
	1986	0,73	1,34	1,71	0,29
	1987	3,19	3,14	0,83	2,42
	1988	0,44	1,26	2,41	0,54
Emerytów i rencistów	1985	.	.	1,67	0,65
	1986	0,04	0,12	3,08	0,01
	1987	0,01	0,31	0,66	1,80
	1988	0,58	0,74	0,33	0,26
n a j w y ż s z e j					
Pracownicze	1985	.	.	7,27	1,33
	1986	2,12	5,57	8,18	1,33
	1987	2,23	4,88	8,41	1,53
	1988	2,47	5,95	7,59	1,20
	1985	.	.	6,58	0,92
	1986	0,62	4,74	4,64	0,86
	1987	0,60	4,56	3,12	0,66
	1988	2,35	3,03	4,14	1,06

Zródło: jak w tab. 18

Tab. 32. Struktura wydatków w gospodarstwach domowych w III kwartale w latach 1985-1988. /w %/

Gospodarstwa domowe:		O G O Ł E M			
a/pracownicze		1985	1986	1987	1988
b/chłopskie					
c/robotn.-chłopskie					
d/emerytów i rencistów					
W	Y D A T K I	100,00	100,00	100,00	100,00
	Żywność				
	a	48,87	46,93	46,79	42,92
	b	52,36	53,05	52,78	48,00
	c	52,79	51,60	51,29	45,68
	d	57,20	55,51	54,08	51,37
	Alkohol i tytoń				
	a	4,05	4,13	3,92	3,61
	b	5,16	4,52	4,60	4,29
	c	4,57	5,01	4,23	4,02
	d	3,32	3,12	3,08	2,78
	Odzież i obuwie				
	a	11,90	12,79	13,12	14,91
	b	11,51	11,97	11,76	14,75
	c	11,78	13,72	13,05	16,43
	d	8,85	9,62	9,88	11,45
	Mieszkanie				
	a	10,80	11,26	11,23	11,10
	b	15,43	13,49	13,88	14,10
	c	14,51	13,57	13,62	13,88
	d	9,64	10,63	10,62	9,82
	Opał, energia				
	a	2,56	2,81	2,97	4,05
	b	2,59	3,10	3,72	4,88
	c	2,23	2,75	3,12	4,39
	d	5,16	5,66	6,25	8,82
	Higiena i ochrona zdrowia				
	a	2,80	3,01	3,03	3,06
	b	1,84	1,95	2,03	2,08
	c	1,88	2,03	2,12	2,19
	d	3,08	3,32	3,58	3,38
	Kultura, oświata, wychowanie				
	a	5,61	5,43	5,77	6,64
	b	2,95	3,21	2,56	4,00
	c	3,22	3,76	3,24	4,44
	d	3,85	3,56	3,57	4,31
	Turystyka i wypoczynek				
	a	5,09	5,68	5,50	5,34
	b	0,65	0,52	0,56	0,65
	c	1,01	1,00	0,75	1,32
	d	3,15	2,38	1,97	2,22
	Transport i łączność				
	a	5,64	5,26	4,94	5,81
	b	4,41	5,86	5,70	4,73
	c	5,00	4,43	5,49	5,09
	d	2,84	3,17	3,90	3,31
	Wydatki osobno nie wymienione				
	a	2,68	2,70	2,73	2,56
	b	3,10	2,33	2,41	2,52
	c	3,01	2,13	3,09	2,56
	d	2,91	3,03	3,07	2,54

Zródło: jak w tab. 18

Tab. 33. Struktura spożycia z dochodów osobistych ludności
w latach 1984-1987.

/w cenach stałych z 1984 r./

Wyszczególnienie	1984	1985	1986	1987
O G O Ł E M	100,0	100,0	100,0	100,0
w tym:				
Żywność	38,6	38,7	39,0	38,3
Napoje alkoholowe i wyroby tytoniowe	16,4	17,3	17,3	16,7
Odzież i obuwie	10,2	9,9	10,2	10,6
Mieszkanie	12,5	12,5	12,0	11,5
Opał, energia elektryczna i ciepła	1,7	1,6	1,6	1,7
Higiena osobista i ochrona zdrowia	2,2	2,4	2,4	2,4
Kultura, oświata i wychowanie	5,9	5,9	6,1	6,8
Sport, turystyka i wypoczynek	1,2	1,2	1,1	1,1
Transport i łączność	9,3	8,6	9,1	9,0

Zródło: jak w tab. 18

Tab. 34. Procentowy udział wydatków na turystykę w wydatkach ogółem badanych gospodarstw domowych według makroregionów w latach 1985-1987 r.

Makroregiony	G O S P O D A R S T W A D O M O W E					
	Pracownicze			Emerytów i rencistów		
	1985	1986	1987	1985	1986	1987
P O L S K A	2,66	2,79	3,01	1,55	1,34	1,22
Stożeczny	3,38	3,48	3,38	2,04	2,13	1,24
Północno-wschodni	1,58	1,56	2,08	0,94	1,24	0,97
Północny	1,64	1,92	2,36	0,93	0,90	1,13
Południowy	3,35	3,31	3,68	1,93	1,29	1,54
Południowo-wschodni	2,74	3,10	2,78	1,33	0,95	0,90
Środkowo-wschodni	1,76	2,27	2,41	1,34	1,33	0,45
Środkowy	3,08	2,88	4,21	2,47	1,43	1,56
Środkowo-zachodni	2,47	2,18	2,11	1,05	0,81	0,88
Południowo-zachodni	2,50	2,75	2,91	1,18	1,87	1,45
Chłopskie			Robotniczo-chłopskie			
P O L S K A	0,43	0,29	0,35	0,59	0,70	0,60
Stożeczny	0,47	0,33	0,31	0,59	0,55	0,54
Północno-wschodni	0,42	0,35	0,30	0,68	0,60	0,56
Północny	0,46	0,31	0,44	0,68	0,84	0,45
Południowy	0,58	0,31	0,47	0,63	0,79	0,82
Południowo-wschodni	0,39	0,33	0,33	0,55	0,72	0,57
Środkowo-wschodni	0,52	0,23	0,26	0,52	0,59	0,33
Środkowy	0,20	0,23	0,29	0,47	0,39	0,43
Środkowo-zachodni	0,36	0,27	0,34	0,55	0,66	0,66
Południowo-zachodni	0,75	0,41	0,72	0,88	0,88	0,998

Zródło: jak w tab. 18.

BIBLIOTEKA IT
Archiwum Prac
Naukowo-Badawczych

A-923

BIBLIOTEKA IT
Archiwum Państwa
Naukowo-Badawczych

TURYSTYKA W STRUKTURZE GOSPODARKI I SPOŻYCIA.

Turystyka jako pewien kompleks jednostek organizacyjnych ma swoje miejsce w strukturze gospodarki narodowej, a jako pewien kompleks dóbr i usług ma swoje miejsce w strukturze spożycia. Czy w tych strukturach pozycja turystyki nabierała znaczenia?

Formalnie wyodrębniono w polskiej gospodarce gałąź turystyka i wypoczynek od 01.01.1976r. Gałąź ta grupowała wówczas 705 jednostek (1,28% ogólnej liczby). W kilkanaście lat później nasycenie gospodarki uspołecznionej jednostkami tej gałęzi nieco spadło (1,06% w 1986r oraz 1,05% w 1988r). Ponad 80% jednostek turystycznych działało w 1976r według zasad rozrachunku gospodarczego. Następnie waga jednostek stosujących rozrachunek nieco zmalała (w 1986r 71,5%, w 1988r 72% ogólnej liczby jednostek w gałęzi).

Budżet centralny miał od początku funkcjonowania gałęzi turystyka i wypoczynek dużo lepsze podstawy organizacyjne do przejmowania korzyści gospodarczych z turystyki niż budżety terenowe. W gałęzi zdominowanej przez jednostki centralne zaznaczyła się jednak tendencja do wzrostu znaczenia jednostek terenowych (w 1976r 27,8%, w 1986r 35,7%).

Rozkład przestrzenny jednostek w gałęzi turystyka i wypoczynek był nierównomierny. W 1976r. w 12 województwach w ogóle nie było turystycznych jednostek terenowych działających według zasad rozrachunku, w 1988r. pozostały tylko 2 takie województwa, ale układ wojewódzki cechował się w latach 1976-1988 dużą stabilnością. Część terytoriów, szczególnie z nazwami województw utworzonymi w 1975r. miała bardzo znacznie odbiegające od średniego poziomu w kraju zaplecze organizacyjne zarówno w postaci jednostek centralnych, jak też jednostek na rozrachunku powiązanych z budżetami terenowymi.

Wartość brutto środków trwałych użytkowanych w uspołecznionych jednostkach z gałęzi turystyka i wypoczynek działających według zasad rozrachunku gospodarczego była niewielka i z upływem lat nie wykazywała do wzrostu swojego znaczenia (W 1987r. wynosiła ok. 0,5% ogólnej wartości brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach uspołecznionych). Znikoma była skala zaangażowania w turystyce środków trwałych gospodarki nie uspołecznionej (w 1987r ok. 0,5% wartości brutto - podczas gdy w całej gospodarce nie uspołecznione środki trwałe stanowiły w wartości brutto prawie 23%).

Z porównania lat 1976 i 1986 wynika, że w zakresie wyposażenia w środki trwałe gospodarka terenowa na rozrachunku w gałęzi turystyka i wypoczynek nie poczyniła tak dynamicznych postępów jakie się dokonały w ogólnej zbiorowości uspołecznionych jednostek w sferze rozrachunku (w których udział wartości brutto środków trwałych w gospodarce terenowej wzrósł o 20% przy 6% wzroście w turystyce).

Podstawową grupę środków trwałych w gałęzi turystyka i wypoczynek stanowiły budynki i budowle. Wartość maszyn i urządzeń technicznych była w 1976r. relatywnie większa od wartości maszyn, urządzeń technicznych i narzędzi w 1986r. W wartości brutto ogółem środków trwałych w omawianej gałęzi spadł też w tym czasie udział środków transportu. W 1987r. procesy te uległy zahamowaniu, proporcji z 1976r. jednak nie osiągnięto.

W 1976r. w gałęzi turystyka i wypoczynek zmiany jakościowe w stanie środków trwałych były dużo korzystniejsze od ich przeciętnego przebiegu w gospodarce uspołecznionej. W 1986 i 1987r. wskaźniki dla środków trwałych turystycznych jednostek na rozrachunku drastycznie się pogorszyły (tabela). Gałąź turystyka i wypoczynek nie umocniła więc w ciągu minionych lat materialnych podstaw swego istnienia, mającego tak dobre rokowania w 1976r.

Tab. Wskaźniki jakości środków trwałych w przedsiębiorstwach z gałęzi turystyki i wypoczynek.

Wyszczególnienie	Rok	Ogółem	Maszyny i urządzenia techn. x/	Budynki i budowle	Środki transportu
Przyrost wartości brutto środków trwałych /w % stanu w dniu 1.I./	1976	39,5	33,3	41,9	23,3
	1986	2,0	-11,7	2,5	6,8
	1987	5,4	14,6	3,8	15,4
Współczynnik odnowienia /w %/	1976	39,2	35,9	40,3	29,8
	1986	3,9	7,8	2,4	15,8
	1987	6,7	16,6	4,4	23,4
Stopień zużycia /w %/	1976	14,7	23,3	10,9	33,3
	1986	26,7	54,1	21,7	56,2
	1987	26,9	51,6	22,1	53,5
Współczynnik likwidacji /w %/	1976	0,5	0,9	0,2	1,9
	1986	0,3	0,8	0,1	2,7
	1987	0,4	0,8	0,1	2,7

W 1986 r. - łącznie z narzędziami

Rozlokowanie w województwach środków trwałych należących do uspołecz-
nionych jednostek na rozrachunku z gałęzi turystyka i wypoczynek cechowała
koncentracja wartości brutto tych środków na terenach niewielu województw.
W 1976r. 7 województw (warszawskie, krakowskie, katowickie, poznańskie, gdańskie,
wrocławskie, nowosądeckie) posiadało 68,3% gałęziowej wartości brutto środków
trwałych. W 1986r. odsetek taki dla wymienionych województw łącznie ze szcze-
cińskim, olsztyńskim, jeleniogórskim wynosił około 66%, a w 1987r. około 68%. Na
przeciwnym biegunie 11 województw nie posiadało w 1976r. w ogóle omawianych
środków trwałych, a w 1986 i 1987r dopiero około 2% ich gałęziowej wartości
brutto. Koncentracja powoli więc słabła, traciło bardzo eksponowaną pozycję
województwo warszawskie, a dorabiały się wprawdzie w niewielkim jeszcze
zakresie omawianego majątku trwałego tereny, które go w 1976r. nie miały.

Najbardziej zużyte środki trwałe posiadały uspołecznione jednostki na
rozrachunku z gałęzi turystyka i wypoczynek w województwach jeleniogórskim
i wałbrzyskim. Z dalszych ustaleń dotyczących przekrojów według województw
wynika, że wielu województwom, których walory dużo znaczą w turystycznym
krajobrazie Polski grozi postępująca dekapitalizacja turystycznego majątku
trwałego. Tak więc, przez kilkanaście lat po wyodrębnieniu gałąź turystyka

i wypoczynek nie zyskała materialnych podstaw do przekształcenia się w dział gospodarki narodowej. Ograniczono do minimum rozmach inwestycyjny jaki towarzyszył powstaniu tej gałęzi. Zmiany jakościowe w jej majątku trwałym były już gorsze od poziomu ogólnokrajowego. Sytuacja nie rozwijała się więc w dobrym kierunku i gałąź turystyka i wypoczynek raczej walczyła o przetrwanie, oczekując na warunki dające możliwość solidnego wzmocnienia jej majątku trwałego.

Od 01.01.1973r. w badaniach statystycznych z zakresu spożycia przez ludność artykułów i usług obowiązuje stosowanie Nomenklatury Artykułów i Usług do Badania i Spożycia. Nomenklatura w specjalnej grupie wyodrębniła sprzęt sportowy i turystyczny, a w specjalnej podgrupie usługi w zakresie sportu, turystyki i wypoczynku.

W latach 1973-1979 turystyka miała niezbyt znaczące miejsce w strukturze wydatków gospodarstw domowych. Była to prawie niewidoczna pozycja w gospodarstwach domowych chłopskich oraz robotniczo-chłopskich (poniżej 1%), niewielką wagę miała ona w gospodarstwach domowych emerytów i rencistów (około 2%), a jej największe, przekraczające 3% udziały w wydatkach gospodarstw domowych pracowniczych również nie wystarczały do odgrywania dużej roli w hierarchii zaspokajanych potrzeb. Wydatki na turystykę, z niewielkimi wyjątkami, nie były konkurencyjne nawet w stosunku do wydatków na alkohol i tytoń. Jedynie wśród najzamożniejszych gospodarstw domowych pracowniczych finansowano turystykę kwotami większymi od przepijanych i przepalanych, ale i w tym przypadku w 1979r wszystko wróciło do normy (na alkohol i tytoń przeznaczono 4,84%, a na turystykę 4,45% ogółu wydatków).

W latach 1985, 1988 poziom wydatków na turystykę w gospodarstwach domowych pracowniczych nadal znacznie przewyższał takie wydatki w pozostałych grupach gospodarstw. Niezależnie od sezonu, w każdym kwartale, gospodarstwa domowe chłopskie były w tych proporcjach najniżej i nie bardzo widoczne, trochę lepszą pozycję miała turystyka w gospodarstwach domowych robotniczo-chłopskich, a gospodarstwa domowe emerytów i rencistów były pod tym względem najbliżej gospodarstw domowych pracowniczych.

Jedynie w sezonie letnim (w III kwartale) w okresie 1985-1988 turystyka więcej znaczyła w strukturze spożycia gospodarstw domowych pracowniczych. Wówczas wskaźnik udziału wydatków na turystykę zbliżał się lub przekraczał wskaźniki udziału wydatków na opał, higienę, a nawet kulturę. W tych grupach w lecie występuje pewne ograniczanie wydatków związane z warunkami klimatycznymi (opał) lub przerwami urlopowo-wakacyjnymi w opiece

nad dziećmi np.przerwa w pracy żłobków (wydatki w grupie higiena i ochrona zdrowia),przerwy w przedszkolach,w zakwaterowaniu młodzieży i studentów (wydatki w grupie kultura,oświata,wychowanie).Turystyka wykorzystywała więc pewne sezonowe przegrupowania środków jakie następują w budżetach domowych w ciągu letnich miesięcy.Natomiast turystyka nie miała "siły przebicia" racjonalizującej lub unowocześniającej całą strukturę spożycia, na co liczone w docelowych modelach konsumpcji i prognozach spożycia.

Turystyka konkuruje więc z pewnymi kierunkami wydatkowania na alkohol i tytoń,jeżeli spożycie wspomagane jest świadczeniami społecznymi i to w zasadzie tylko w sprzyjającym okresie (w lecie) i w środowiskach pracowniczych o w miarę ugruntowanych potrzebach turystycznego wypoczynku. Natomiast na rozdysponowanie w ciągu roku przez ludność wyłącznie dochodów osobistych turystyka nie miała większego wpływu zarówno w czasach dawnego, woluntarystycznego sposobu gospodarowania,jak i obecnego,reformatorskiego. Alkohol i tytoń były i są po żywności drugą co do znaczenia pozycją w rzeczowej strukturze spożycia z dochodów osobistych,a turystyka była i pozostała w niej pozycją ostatnią (około 15 razy mniejszą).Z tego punktu widzenia reformy w ubiegłych latach były wewnętrzną sprawą gospodarki a nie środkiem podważającym tradycyjnie złe nawyki konsumpcyjne.

Terytorialne zróżnicowanie wagi wydatków na turystykę w wydatkach ogółem było znaczne i zależne także od grupy społeczno-ekonomicznej gospodarstwa domowego.Porównania terytorialne spożycia turystycznego można przenieść na płaszczyznę ogólnogospodarczą,odnosząc je do pozycji danego regionu uwzględniającej np.liczbę ludności,wartość środków trwałych,wartość produkcji sprzedanej przemysłu uspołecznionego.Takie przekroje analityczne ciągle jeszcze mogą nasuwać przypuszczenie,że Polska A i B istnieją nadal, a finansowanie turystyki wynika z takiego podziału i utrwała go. Do polityki określającej natężenie turystycznego wypoczynku i jego dofinansowanie trzeba więc świadomie i na stałe wprowadzić elementy oddziałujące na zróżnicowanie terytorialne i zapobiegające istnieniu lub pogłębianiu się szkodliwych dysproporcji w tym zakresie.

Przedstawiony komentarz upoważnia do stwierdzenia że :

-od czasu wyodrębnienia w gospodarce narodowej gałęzi turystyka i wypoczynek nie nastąpiła intensyfikacja rozwoju sieci jednostek działających w turystyce. Nie nastąpiła również intensywniejsza poprawa w wyposażeniu jednostek gospodarki turystycznej w majątek trwały lub w unowocześnieniu tego majątku. Reforma gospodarcza nie uznała więc turystyki za dziedzinę godną uczestniczenia w głoszonej już od dawna restrukturyzacji gospodarki.

-zarówno w czasach przed reformą jak i po kolejnych etapach reformy nie zaobserwowano wyraźnej zmiany miejsca turystyki w strukturze konsumpcji i pozostawało ono w ogólnych przekrojach podrzędne, a nabierało znaczenia tylko w pewnych przekrojach szczegółowszych przy zachowaniu określonych warunków (dofinansowanie) i okoliczności (lato). Było to jednak za mało, aby turystyka mogła się znaleźć w zbiorze czynników racjonalizujących i unowocześniających strukturę spożycia.